Alfred Johansson.

Språklig undersökning af "Le Lapidaire de Cambridge".

SEM. F. ROM. FIL.

Rom. spr.
Fransk språket.

Språkbiblioteket
Uppsala universitetsbibliotek

SPRÅKLIG UNDERSÖKNING

AF

LE LAPIDAIRE DE CAMBRIDGE,

EN FORNFRANSK ÖFVERSÄTTNING AF BISKOP MARBODS LAPIDARIUS.

AKADEMISK AFHANDLING

AF

ALFRED JOHANSSON.

UPSALA 1886
R. ALMQVIST & J. WIKSELL'S BOKTRYCKERI.

SPRÅKLIG UNDERSÖKNING

AF

LE LAPIDAIRE DE CAMBRIDGE,

EN FORNFRANSK ÖFVERSÄTTNING AF BISKOP MARBODS LAPIDARIUS.

AKADEMISK AFHANDLING

AF

ALFRED JOHANSSON.

UPSALA 1886
R. ALMQVIST & J. WIKSELL'S BOKTRYCKERI.

Inledning.

I hvarje språk gifves det med afseende på ordförrådet tvänne slags ord, populära ord och andra, som äro klädda i en mer eller mindre lärd och för det egentliga språket främmande dräkt. De förra, som i allmänhet uttrycka begrepp, som gått upp i folkets medvetande och blifvit dess välfångna egendom, hafva i enlighet med språkets ljudlagar utvecklat sig organiskt och bära prägel af att vara språkets och därmed folkets egen tillhörighet. De senare åter eller de lärda orden hafva direkt lånats från ett främmande språk och omplanterats på ny mark, där de undergått endast en yttre förändring, som föga eller intet gripit igenom till det innersta af ordet. De röja också vid första påseendet sin främmande börd.

Gäller detta om språk i allmänhet, torde det dock med ännu större skäl kunna påstås om franskan.

Största delen af den franska ordskatten är kommen från vulgärlatinet. De vulgärlatinska orden omsattes i gallisk jordmån, där de växte upp och, under aksentens inflytande, utvecklade sig fritt och organiskt. Så uppstod ett kraftigt och koncist språk, som till en början i hög grad höll sig fritt från lärda ord och lärda bildningar. Sådana kommo visserligen också in i språket, men blott ganska sparsamt, och trots kyrkan med sitt latin var det först mot slutet af medeltiden, som andra förhållanden framkallade den stora latinska invasionen.

På samma sätt som tvänne olika slags ord lefvat vid sidan af hvarandra inom franskan, kan man säga, att det äfven funnits tvänne olika slags litteraturer, den ena mer folklig och populär, den andra mer lärd och skolastisk.

Bredvid den storartade epopélitteraturen, som växt upp från nationel grund, och hvars grundton var äkta folklig, utgången såsom den var från folket, bestämd att föredragas för folket och som af folket bäst förstods, hade det bildats en annan, en lärd litteratur. Beståndsdelarne till denna senare lemnades af teologien och naturvetenskaperna. Bland de älsta minnesmärken af franskt språk finna vi på detta område religiösa dikter och fromma poem; men därjämte och mycket tidigt möta oss vetenskapliga alster, som ofta äro öfversättningar från latinet.

Ett märkligt rum bland dessa senare intaga utan tvifvel de s. k. lapidärerna eller afhandlingar i ett slags medicinsk mineralogi. Vi vilja med några ord, som vi hämta från Panniers Företal till Les Lapidaires Français, Bibliothèque de l'école des hautes études, fasc. 52, Paris 1882, närmare beröra dessa medeltida litteraturalster.

När man under medeltiden behandlade naturhistoriska ämnen, hämtade man sina kunskaper därom antingen från antiken eller från österlandet. Man höll sig därvidlag till en viss grad, om ock ej helt och hållet, fri från det inflytande, som man skulle kunna vänta, att kyrkan och den religiösa stämningen i allmänhet skulle utöfva.

Med afseende på tendensen att hålla sig oberörd af detta inflytande kan man iakttaga en stor skillnad mellan de två under medeltiden mest vanliga litteraturalster på det naturvetenskapliga området, lapidärerna och bestiärerna. Under det att bestiärerna, som voro ett slags zoologiska afhandlingar, gingo tillbaka till bibeln och därifrån hämtade omklädnader för sitt hedniska innehåll, vid hvarje beskrifning öfver det eller det djuret bifogande någon mystisk och religiös betydelse samt oupphörligt åberopande sig på den heliga skrift, höllo sig däremot lapidärerna fria från hvarje kristligt inflytande, och ingen religiös fläkt genomandades dem. De voro äkta gengångare från den hedniska antiken.

Hade de förra sin hufvudcodex i bibeln, så hade de senare äfven sin bok par excellence, hvarifrån de hade att

utgå. "*Liber lapidum seu de gemmis*", öfverfylld af kättersk vidskepelse och hednisk magi, är den bok, som under medeltiden blef källan till allt vetande på det mineralogiska området. Trots detta sitt hedniska innehåll är denna bok författad af en kyrkans man, en biskop i Rennes, vid namn Marbodus. Jfr Histoire littéraire de la France X: 383 ff. Lapidaires Fr. sid. 20.

När man nu sysselsatte sig med sådana mineralogiska afhandlingar och ville behandla dyrbara stenars underfulla egenskaper, skulle man kunnat gå tillbaka till kyrkofäderna eller andra, som skrifvit öfver desamma; men man förbigick dem och tog i stället till utgångspunkt Marbods bok, och så kommo lapidärerna att alltigenom bibehålla den hedniska traditionen orörd och icke uppblandad med något kristligt element. Härom säger Pannier l. c. sid. 4: "il y a là un fait curieux à observer pour l'histoire du développement moral et intellectuel de cette époque".

All undervisning i mineralogi fick nu basera sig på denna bok. Den afskrefs flitigt, och otaliga exemplar af densamma spriddes åt alla håll. Klerkerna, som härigenom bidragit att sprida en sådan bok och således befordra hedniska åsikter, märkte emellertid snart sitt fel och återvände till kyrkofäderna för att hos dem hämta ansatser och krafter till utgifvande af andra mystiskt religiösa bearbetningar af denna Marbods bok, på det att det hedniska inflytandet i någon mån skulle motarbetas. Vi få nu tvänne olika slags underlag för mineralogiska afhandlingar, den hedniska "liber de gemmis" samt klerkernas bearbetningar däraf med mer eller mindre religiös anstrykning.

Men snart uppstår ett tredje slag af arbeten öfver dyrbara stenar med deras underbara krafter och verkningar. Uppslaget härtill skedde i och med korstågen, och den nya anda, som nu kom att genomgå lapidärerna, härrörde från de nya ideer och de nya åsikter, som under den lifliga förbindelsen mellan öster- och vesterlandet af judar och araber öfverfördes från orienten till vestern.

Bland alla dessa slag af lapidärer innehade dock Marbods bok under hela medeltiden främsta platsen.

Dessa lapidärers form och användning var under medeltiden mycket olika.

För en klassiskt bildad person var det frestande att af denna "liber de gemmis" göra ett latinskt poem, ty han kunde då få visa sin skicklighet att göra regelrätta klassiska vers. Det blef på samma gång en skolbok, så mycket mer lämplig för detta ändamål som den versifierade formen egnade sig att bättre och säkrare inpränta i minnet beskrifningen öfver de underbara stenarne. Det är således på grund af dess egenskap att på samma gång vara ett litterärt alster och en lämplig skolbok som Marbods bok så flitigt afskrefs och så vidt spriddes.

Men dess bestämmelse var att ej stanna inom skolorna och användas som skolbok; den skulle få ett mera praktiskt bruk och spridas inom andra kretsar än klerkernas. När läkarne läste dessa beskrifningar om stenar och deras underbara förmåga att läka och bota allehanda åkommor och sjukdomar och där igenkände en del botemedel, som de sågo öfverensstämma med föreskrifterna i deras egna läkareböcker, sågo de i en sådan lapidär en ypperlig medicinsk bok och studerade densamma såsom sina andra medicinska afhandlingar. Och detta var anledningen, hvarför den krets, i hvilken lapidärerna cirkulerade, i ännu högre grad vidgades.

Denna egenskap af att vara läro- eller läkeböcker måste de dock uppgifva, så snart de blefvo öfversatta till franska. De råkade då i händerna på juvelerare och guldsmeder, som använde dem såsom medel att få sina dyrbarheter berömda och utsmyckade med alla möjliga underliga egenskaper. De hade således nu sjunkit ned till ett slags etiketter på juveler, genom hvilka man kunde bli underkunnig om de olika juvelernas eller guldsmyckenas märkvärdiga magiska kraft.

Under senare delen af medeltiden och renaissancen blefvo lapidärerna ett slags samling berättelser, som "kloka

gummor" hade att förtälja, och i naiv vidskeplighet trodde man ännu länge på dessa stenar och deras märkvärdiga egenskaper. Från vetenskapliga afhandlingar hade således lapidärerna sjunkit ned till en förteckning på amuletter, hvilka till sist råkade i vanrykte och glömdes bort genom den enkla iakttagelsen att de ingenting förmådde.

Af de fyra versifierade öfversättningar, som Pannier utgifvit i första boken af Les Lapidaires Français l. c., är det blott den första och älsta öfversättningen, som blifvit språkligt behandlad. Pannier inleder densamma sid. 22 ff. med beskrifning öfver manuskripten samt några få språkliga anmärkningar. Dessförinnan talas om de många olika språk, till hvilka det latinska poemet blifvit öfversatt, och nämnes sid. 21, att den äfven öfversatts till forndanska. Men utom denna *Mäster Harpestrengs Danske Lægebog* föreligger den äfven i en annan form på nordiskt område. Den har nämligen också öfversatts till fornisländska och fins i Hauksbok, hvaraf prof äro utgifna i *Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1847 sid. 190—191, där *Gerathises* och *Magnetis* äro öfversatta. Om denna öfversättning, "de gemmis nonnulla", säger Jón Þorkelsson i *Nokkur blöð úr Hauksbók* Reykiavik 1865, företalet sid. XIV, att Haukr själf gjort densamma.

Man har också funnit en spansk lapidär, hvarom Pannier ej hade någon kännedom, när han behandlade sina Lapidaires, som efter hans död publicerades af G. Paris 1882, se l. c. sid. 20. *Spanisches Steinbuch* är utgifven af Vollmöller, Heilbronn 1880, se Zeitschrift IV, sid. 156.

Språkligt behandlad är den första öfversättningen af Paul Neumann: Über die älteste französische Version des dem Bischof Marbod zugeschriebenen Lapidarius, Neisse 1880, rec. af Suchier i Majnumret 1881 af Litteraturblatt für germanische und romanische Philologie. Vidare talar om samma öfversättning G. Paris i sin *Notice préliminaire* till Lapidaires Français sid. VI.

De andra trenne öfversättningarna, som hvardera föreligger i blott ett manuskript, hafva ej blifvit undersökta

i afseende på språket. De äro endast föregångna af ytterst summariska notiser af Pannier. Det är den sista af dessa tre öfversättningar, *Le Lapidaire de Cambridge*, som vi här i språkligt afseende skola behandla. Den är i flera hänseenden rätt egendomlig och förtjänar således en närmare undersökning. Pannier säger om densamma sid. 76: "la langue est de bonne qualité, et a ça et là un caractère archaïque remarquable"; och G. Paris anmärker sid. IX: "Celui de Cambridge appelle l'attention par ses singularités de langage et de versification".

För den latinska texten, hvarifrån denna lapidär är öfversatt, se Pannier l. c. sid. 15. Denna öfversättning skiljer sig från den första och älsta förnämligast därigenom, att den saknar inledning och i slutet tillägger tvänne stenar, som den första icke upptager, nämligen *l'Exebenos* och *le Pédorite*, som äro hämtade från Plinius. För öfrigt förekomma här samma stenar som i den första utom en, *la Chalcédoine*, som lätt kunnat förbigås af kopisten.

Ordningen vid uppräknandet af stenarne är densamma som i den första öfversättningen utom på ett enda ställe; i den första går nämligen *Hyacinthus* näst före *Chrysoprassus*, i den senare är ordningen för dessa stenar omvänd. Öfversättningen har således blifvit gjord från ett annat latinskt manuskript, än det som förelegat vid den första lapidären. Tydligast visar sig detta vid beskrifningen af *topasen*, där vår lapidär sid. 155 v. 346 har "*ceste piere la lime sent*", under det att icke blott den första öfversättningen jämte Modena- och Berner-lapidärerna, utan äfven de flesta latinska manuskripten här i stället hafva, den första l. c. sid. 45, v. 331: "*la lune semble de luiur*", Modena-lapidären. sid. 93, vv. 423, 424, 425: *reçoit le croissement de la lune, selonc le cors et del croissant et del decors*", Berner-lapidären, sid. 124, v. 537: "*sent le crois et le cours de la lune*" samt de latinska manuskripten: "*lunam sentit*". Marbod hade skrifvit: "*limam sentire putatur*", och i Le Lapidaire de Cambridge är också det latinska uttrycket riktigt öfversatt, se Lap. Fr. sid. 45 not. 2.

Det ligger i sakens natur, att stilen i en sådan öfversättning som denna blir torr och utan allt behag. Den omständigheten, att öfversättaren skulle omsätta latinska hexametrar i åttastafvig fransk vers, har väl också i icke ringa mån bidragit därtill, att öfversättningen blifvit ytterst rimfattig, och att det ej visar sig någon tendens att åstadkomma några olika konstarter af rim.

Versbyggnad.

Öfversättningen är affattad i parvis rimmade åttastafviga vers. Häribland förekomma äfven sjustafviga, såväl manliga som kvinliga. Den omständigheten, att ej blott manliga, utan äfven kvinliga sjustafviga vers visa sig, kommer Pannier att misstänka, att detta poem blifvit skrifvet så, att den kvinliga versen fått sju stafvelser, och den manliga åtta stafvelser, såsom förhållandet är med S. Brandan. Det vore också tänkbart, menar Pannier, att hela poemet blifvit affattadt i sjustafviga verser. I hvilket fall som hälst skulle det sedan blifvit ofullständigt remanieradt.

Att bestämdt afgöra, huru härmed förhåller sig, är omöjligt, då bara ett enda manuskript föreligger. Men då, såsom längre fram skall visas, författaren är en kontinental-fransman och kopisten en anglonormand, ligger det nära till hands att antaga, det hela poemet varit skrifvet på åttastafvig vers, men att kopisten ändrat och förstört det riktiga stafvelseantalet. Vår mening är därför att först undersöka de riktiga åttastafviga verserna och se, till hvilket resultat de föra i afseende på stafvelseräkningen, och sedan, med detta resultat för ögonen, återställa de felaktiga verserna till deras fulla stafvelseantal.

Vi öfvergå nu till denna undersökning.

Elision och Hiatus.

1) Inljudande *e* före vokal är ej förstummadt, utan har öfverallt sitt stafvelsevärde: *marcheant* 30, 922, *veue* 92, *parcreue* 112, *caveure* 221 etc.

2) Ett högst egendomligt drag visar vår text, i det att den i några fall helt och hållet utesluter det stumma *e* och beröfvar det dess stafvelsevärde, och detta ej blott i vissa ord, där ett sådant uteslutande af *e* ofta äger rum, se mom. 4, utan äfven vid ord, där något sådant aldrig annars inträffar. Jfr Förster, Venus la deesse, sid. 51, där han påpekar, att utom i Venus samt Cristal och Clarie ett sådant uteslutande blott sporadiskt påträffas.

Ifrågavarande fall för vår text äro: *noir* 437, *sal* 734, *rest* 1013 samt *rerment* 259, 339, 370, 411. Om *boen* 790 hör hit, kan ej afgöras, då versen är ofullständig. Se nedan sid. 16. Om *vent* 1267 hör hit, kan ej afgöras, eftersom det står näst före ett med vokal begynnande ord.

Melocete i v. 1261, som är 9-stafvig, skulle möjligen också kunna höra hit; ty vare sig dess etymon är *malachita*, eller man har att gå tillbaka på ett *malachitem* eller *-um*, så skulle det på fransk botten haft ett *e*, såvida det ej fått helt och hållet populär form, och författaren hade nu kunnat utelemna detta *e*, som åter insatts af kopisten, hvarigenom versen ändrats från 8-stafvig till 9-stafvig. Då det emellertid är fråga om ett lånord som detta, om hvilket man ej med säkerhet kan säga, i hvilken form det uppträdt i franskan, är det rådligast att ej föra ordet under denna kategori och likställa det med de andra. Bättre är att ändra versen och göra den riktig genom att låta ordet få en något mindre lärd form: *del melcete devons parler*.

3) *e* i orden *elle* och *come* är än uteslutet än bibehållet som stafvelse. Dessa former utan *e* i *elle* få ej anses som dialektala, jfr Diez, Gr. der Rom. Spr. II[5] 105; Mall, Computus sid. 107 samt Litteraturblatt 1884 sid. 69, ehuru de kanske oftare uppträda i vissa dialekter, t. ex. pikardiska, än i andra. I denna text är *ele* mycket vanligare än *el*.

Med afseende på *come* tyckes Gautiers iakttagelse i Chanson de Roland äfven besannas för denna text. Endast 11 undantag på 60 fall förekomma från den regeln, att

formen med *e* visar sig framför substantiv och adjektiv, formen utan *e* framför verb.

Ore uppträder alltid i denna text utan *e*.

4) *e* i ändelsen *-at* i 3 ps. sg. pr. ind. af 1 konj. är elideradt: *ovre* 42, *esguarde* 233, *porte* 269 etc.

5) *Nom. sg. mask. af artikeln li* elideras: l'enchantere 41; se Tobler, Versbau sid. 51 ff. Detta är enda exemplet på dess elision, om man frånser pronominet *l'en*.

Men *li* elideras ej: *li amatiste* 401, *li escarbucles* 585, *li hom* 925, *li enfes* 930, *li auctors* 969, *li uns* 666, *li autres* 1039.

Nom. sg. fem. li elideras ej häller: *li une* 731, *li aache* 1026.

Nom. pl. li elideras aldrig: *li autre* 91, *li asquant* 693, *li oil* 822, *li ancien* 1167, *li orfevre* 1353.

6) *Ce* elideras: 307, 613, 1222, 1274.

Ce elideras ej: 540.

Coe elideras ej: 16, 202, 207, 249, 634, 838, 1163, 1301.

7) *Que*, relativ pr. nominativus elideras: 681.

que, ackusativus elideras: 785, 786, 973, 1106, 1138, 1188;

men elideras ej: 152, 162.

quanque elideras: 1300, 1321;

men elideras ej: 398, 767.

8) *Si* (= sic) elideras ej: 234, 292, 520, 850; något fall af elision förekommer ej.

9) *Se* (= si) elideras: 344, 399, 648, 833, 903, 914; men elideras ej: 478, 505, 536, 1139, 1281.

10) *Ne* (= nec) elideras ej: 116, 220, 789. *Nen* för ne (= non) 641.

11) Konj. *que* elideras: 459, 635, 675, 687, 694, 831, 834, 893, 954, 970, 1006, 1144, 1233, 1249;

men elideras ej: 441, 651, 683, 738.

Je förekommer ej före vokal någon gång. För öfriga ord, som måste elideras, se Tobler, Versbau, sid. 51.

12) I slutet af ett flerstafvigt ord kan ett stumt *e*,

som stöder sig på tvänne konsonanter, hälst muta cum liquida, stå i hiatus. Se Mall, Computus sid. 31, Romanische Studien III 524 samt Versbau sid. 56.

Följande fall förekomma i vår text:

autre aportent 456, *puldre use* 857, *oindre e* 950, *quinszime ensemert* 995, *gemme est* 1283. Att med full säkerhet påstå, att hiatus här föreligger, är omöjligt, då ju denna text är oregelbunden i fråga om versens stafvelseantal; men då sådan hiatus faktiskt förekommer i vissa texter, och Pannier väl ej af förbiseende tryckt ifrågavarande verser som fullständiga [1]), är det ej osannolikt, att just en sådan hiatus verkligen här förekommer. Betingelserna, under hvilka en sådan hiatus i allmänhet är möjlig, försåvidt som man känner dessa betingelser, äro också här uppfylda. V. 1311 skulle möjligen också kunna läsas med hiatus-e i *piere*; men då vi här ej ha muta cum liquida, som är det vanligaste i dessa fall, och ej häller geminerad liquida, utan snarare enkelt *r* här föreligger, ha vi ej fört detta fall hit, utan ändrat versen. Se nedan sid. 18.

Stafvelseräkningen med afseende på vissa ord och ändelser ger vid handen:

1) *nient* är enstafvigt v. 12; 2-stafvigt v. 77;

2) *-ion* är 2-stafvigt: 366, 474, 1103. I v. 365 är *i* endast till för att uttrycka c:s sibilantiska uttal, jfr 649 *suspeçon*.

3) *-iose* är 3-stafvigt: 174, 290, 729, 1078, 1222.

4) *diable* är 3-stafvigt: 476; *deiables* 1302. Se Versbau, sid. 70.

5) *mestre* är öfverallt 2-stafvigt. Versbau, sid. 47.

6) *-ianus* är alltid 2-stafvigt: 35, 627, 847, 921, 1019, 1069, 1167, 1271. Jfr Lücking, Mundarten sid. 67.

7) *i* kvarstår som vokal och konsonantifieras ej i Lyparie 1119 och Optallies 1171.

---

[1]) Se Lap. Fr. sid. 77.

Inklination

äger rum vid qui, ne, se; kil (= qui le) 43, 143, 461, 988; kis (= qui les) 210; nel (= ne le) 697, 903; nes (= ne les) 385; sel (= se le) 1054.

Den pikardiska formen *le* för *la*, åtminstone den pronominela, tyckes också vara inklinerad i v. 1081 *kil.* Häremot talar visserligen, att *orites* i latinet är maskulinum; men v. 1093 står *la noire orite*, och att ändra det till *le noire orite* går visserligen an för meterns skull, men ej för rimmets. Vi finge då *le noire orite avons trove* 1093 i rim med v. 1094 *ki de mal est mult renomez;* ty såsom vi nedan skola visa, är i allmänhet i denna text adjektivet böjdt äfven i predikativ ställning. Det är således troligt att inklination af *ki* och fem. *le* här föreligger. I vv. 600 och 604 kan man ej afgöra, om vi ha att göra med *la* eller *le*, då pronominet kan syfta på *ligurie*, som kan vara mask., lika väl som på det fem. *piere.* Förhållandet är detsamma i 1033 och 1044; enligt 1041 och 1042 ser det ut, som om *galactide* vore fem.; men verserna bli riktiga, äfven om man läser *nomez: colorez*, likasom 1057, 1058, om man läser *liez: atachiez.* Då dess latinska etymon är mask., och 1046 afgjordt talar för detta genus, är det sannolikt, att *galactide* här är maskulinum. VV. 1261 och 1339 lemna också oafgjordt, om inklination af *de le* (= *la*) föreligger, ty *melocete's* och *crisopasse's* genus är osäkert.

Texträttelser.

Utom de ofullständiga verser, som Pannier tryckt såsom sådana, äro äfven följande verser inkorrekta: 31, 32, 176, 305, 453, 454, 623, 777, 947, 1008, 1009, 1010, 1011, 1244, 1311, 1342. Verserna 92 och 1033 äro tryckta som ofullständiga, men äro fullt korrekta. Vers 1261 är

9-stafvig, se ofvan sid. 9. Vi ändra dessa af Pannier förbisedda verser på samma gång som de öfriga.

Dessa ofullständiga verser kunna nu återställas till sitt riktiga stafvelseantal genom följande ändringar.

1) Genom att ej elidera *li*, användt som feminin artikel i singularis, återställas vv.: 735. 736, 1009, 1011, 1100.

2) Genom att ej elidera pronomen relativum *ke* i nom. sg. blir vers 916 riktig.

3) Genom att ej elidera konjunktionen *que* återställas vv. 612, 863.

4) Genom att ej elidera *si* (= sic) blir v. 1008 riktig.

5) Genom att ej elidera adverbet *la* blir v. 7 riktig.

6) Genom att låta konsonantgruppen muta cum liquida stödja ett feminint *e* så, att det kan stå i hiatus, återställas följande verser.

Sanz nule autre entailleure 65.
E l'autre est galne blanchace 371.
Li autre en Espaigne vient 733.
A povre home avroit mestier 881.
Trestuit li maistre ancien 1069.
Des doiz estraindre e tochier 1290.
Li orfevre a lor plaisir 1353.
Tost iert delivre e haitiee 1366.

7) Genom att låta *e* i slutet af främmande ord stå i hiatus återställas vv. 566, 775, 899, 923, 977, 1288, 1323. Se Tobler, Versbau sid. 56.

8) Genom att behandla *i* uti ändelsen -ius, -ia, -ium i latinska lånord som vokal och således låta det ha tonen återställas vv. 1, 875, 1117. Jfr Münchener Brut. sid. XIX.

9) Genom att utbyta verbet *est* mot ett verb. af 1 konj. och låta detta i 3 p. sg. presens ind. förlora sitt *e*, som i v. 1013, blir v. 28 riktig: la premere rest plus vaillant.

10) Genom inskjutande af en "cheville" eller genom omflyttning af tvänne ord. De ord, som utgå, sätta vi inom ( ), dem, som komma i stället, inom [ ]. På detta sätt återställas vv.:

Sunt [une] (la) gent ki od lur peine 2.

[Le quivre, l'or et] (L'or, le quivre) les cristals 8.
[Icestes] (cestes) pieres ont mestier 17.
D'aïmant [la] quarte manire 31.
[Trover] (troeve) l'en [solt] en la miniere 32.
[Neporquant l'aïmant] (mais li d'aïmant) li tolt 40.
[Ires] (l'ire) abat sulunc reisun 46.
Les deevez [quarist] (cure) e feit seins 47.
U des [ydeles] (dieus) sarazinais 64.
[Ki] Apollo numez esteit 71.
[Enz] en l'espace de la piere 73.
Un [corallie] (coral) de cest semblant 80.
[Et] de l'entuche de la vuivre 83.
[La] trove l'uem de cestes pieres 86.
[Tels] cume sanc sans tutes failles 96.
[Cil] ki la porte par saveir 101.
Dire [re]voil de l'allectorie 105.
D'une feve ad [el] la grossecce 113.
[Cil] ki la tient entre ses denz 123.
[Et] a la dame ad grant valur 125.
[Guarist et saine] (saine et guarist) le fievrus 137.
[Forment] (mult) li valt se sur sei l'ad 142.
[Mais] en argent porter se volt 146.
[Ore] (ors) d'un fluvie vient a terre 153.
[Mult] essalcies les ad nature 159.
Pur pais faire est [il] merveilluse 173.
[De respuns] (d'un respuns) quant [deient] (deit) venir [177.
Mult fait [ceste] pire a preiser 183.
De la lengue tolt [toz] ses vices 185.
[La] verte esmeralde en culur 190.
Mais çoe sunt terres [mult] lungtaines 194.
[Que il trovent] (que l'en trove) en la minire 198.
[Et] les plus cleres en culurs 206.
Kis assaillent [menu suvent] (mult suvent) 210.
En [ceste] (sa) piere regardeit 229.
[Ensi] cum quidunt li plusur 241.
[Or] li sardoines est numez 247.
Ses vertuz ne sai [raconter] (numer) 263.

D'Ynde [nos] vienent cestes pieres 265.
En Arabye en [i] ad regires 266.
Dunt [iceste] (ceste) gemme ot sun nun 280.
Ruge est en totes [ses] manires 282.
Si [par] est mult bele en tresor 292.
[Cil] ki la porte od sei la nuit 297.
Tute poür de lui [tost] fuit 298.
Kar sa force, çoe m'est [avis] (vis) 299.
[Poet justicier] (justise) les enemis 300.
D'Inde [nos] vienent li beril 305.
Tant par est[el] et clere et fine 333.
La, dunt [icestes] (eles) vienent ça 338.
[Et] se li livres ne nus ment 345.
D'Inde [nos] vient iceste piere 357.
[Trestute] (tute) est sule sa manire 358.
[K'est] purpre, pale et en blanchor 406.
[Mult] bone est, si n'est gueres bele 418.
[Car] mult est de povre figure 421.
Mais [el] est bone a demesure 422.
[Et] grace et bien li fait venir 436.
[Portee soit] (soit portee) iceste piere 442.
De gaiet[a]de dous manires 453.
[Que l'en trove] (trove l'en), de neires pieres 454.
[Iceste] (ceste) est bone a li garir 466.
Li fums de li mult[par] est bons 473.
[Iceste] (ceste) est contraire al diable 476.
Hors del lit chiet [tot] ensement 511.
Par ceste piere iert [bien] provee 514.
[Si prenge del feu] (del feu prenge) vis charbons 518.
L'ydropike puet [bien] saner 535.
[Frut et oile], (oile frut) vin et furment 562.
[Et] des diables n'a poür 563.
De sardine a[el] la color 569.
Antrax, [et] si est renomee 592.
Par trois foiz et [par] tres manires 598.
[Enmi] (en) la mer d'Occeanun 623.
Qui mult [par] soit et bone et bele 656.

Del silenite [rest] (est) bien droit 667.
Par [iceste] (ceste) piere Alcides 699.
Maint peril veinqui; [en] apres 700.
[Que ceraunes par droit a non] (que ceraunes a a non) 709.
Pur peu [que] ne semble cristal 713.
Ki la porte [bien] chatement 715.
[En champ, en vignes, en maison] (e en champ e en maison) 717.
[La] ou ceste piere irt par non 718.
[Cil] ki dolz sunges velt sungier 727.
Une gemme [mult] preciose 739.
[Et] la clarte li fait muer 745.
L'eve ou [el] est mise gesir 748.
[Et] granz biens et granz renomees 761.
D'une [autre] vertu a grand dun 763.
D'esmeraude a [el] la color 769.
De sanc gotee est [tote] entor 770.
[La] trove l'en eliotrope 772.
[Tuit] li mestre ça en arire 776.
La soleient [forment] loer 777.
[Cil] ki primes la lavera 781.
As dames iert [boene] (boen) sovent 790.
[Et] si fuiront com ce fust fiel 796.
[Loin] en Corinte a une piere 805.
[Iceste] (ele) est nomee epistite 807.
[Par les] (en) gregeis est apelee 829.
Ematites e [si] nomee 830.
Par fisike est [bien] esprovee 837.
A [ses] palpibres tot entor 841.
[Mult] tost garra, tant est vaillanz 854.
[Mult] merveilluse est ceste piere 887.
Hoem ne sait plus [de] sa manire 888.
[Tot] come la femme a enfant 890.
[Mais] quand la nef a droit port vient 915.
[Loin] en la mediene terre 921.
Destemprast [avoc] (od) lait de femme 928.
Cist lait est [mult] bon pur saner 937.

Par ointures bien [tost] garront 944.
E la [ruge cuz] (cuz ruge) ensement 947.
[E] de grossece e de manire 962.
Toz tens pardure [el] en freidur 965.
Mult [par] est petite en corsage 971.
Celonites sunt [apelees] (nomees) 979.
Bele porpre est [en] sa color 981.
E mult [par] est bele en tresor 1010.
Toz tens se tient [il] en vigor 1018.
[Cil] ki al miel la triblera 1029.
[Et] en son boivre la metra 1030.
[Del] lait avra a son talent 1031.
Li uns [des] fluvies est li Nils 1037.
E [puis] le fil parmi meist 1051.
A l'eve clere et [od] le sel 1063.
[Coe] bien gart ke il n'i mete el 1064.
Une [autre] maniere d'orite 1087.
[A od soi] (avra) en nule maniere 1092.
Une dete [par voir] avra 1110.
[Or] de l'enidre vos dirrai 1129.
Sule est sanz [nule] autre maniere 1132.
[Mais] unkes nule creature 1133.
Cil d'Arabye le vont [la] quere 1151.
Cristalline est [en] sa color 1153.
L'arc el ciel porra [bien] veoir 1157.
[Enz] en sa maisiere aparoir 1158.
[Icoe] (coe) est la piere as larrons 1173.
Comme il naist dire et [raconter] (conter) 1182.
Ne doit avoir se un [sol] non 1186.
Une conche a [enmi] (en) la mer 1187.
E [iceste] (ceste) pur la rosee 1189.
[Et] un cerclez vient la dedenz 1193.
Pierre [mult] blanche devendra 1198.
[Loin] en Bretaigne la loee 1201.
Qui Engleterre est [apelee] (clamee) 1202.
De la [nous] vienent cestes pieres 1203.
[Demie] (une) unce a ne gaires plus 1205.

[Enmi] (en) la mer d'Occeanun 1209.
Iceste beste e [ceste] (la) piere 1243.
Unt [des] vertuz d'une maniere 1244.
L'enfant garde [bien] pur l'estrie 1263.
D'esmeraude[s] a la color 1270.
Par [icest] (cest) boivre iert departie 1282.
[Resemble] (semble) fuldre par color 1286.
Une gemme est [mult] preciose 1293.
Des umbres [a ses] (as) enemis 1299.
[Iceste] (ceste) piere e sa nature 1303.
[De mort home] (d'home mort) ne tienent cure 1304.
Noire piere est [la] dionise 1311.
Mult [par] est de fiere nature 1319.
Mais a l'electre est [mult] encline 1325.
[Trestote] (tote) est coloree et fine 1330.
Al feu est [el] a demesure 1333.
Ravissable [de] sa nature 1334.
Sule sanz [nule] autre maniere 1342.
[Iceste] (ceste) piere e sa nature 1343.
[Trover l'en solt] (troeve l'en) par nuit oscure 1344.
Par nuit luist [forment] (mult) cler la piere 1345.
La nuit luist [et] palist le jor 1347.
Mais [gart] que a l'eve et al vin 1357.
D'ivoire a [il] la color 1369.

V. 636 är att ändra till:

coe dit li livres, joe le croi;

samt v.v. 760 och 843 till resp.:

Les plaies cil ki seignera

och Ki a les eilz com char de boef.

För v. 1261 se ofvan sid. 9.

Återstå nu blott v.v. 75, 638, 1056, 1125, 1131, 1204 samt 1363 såsom ofullständiga; att äfven rätta dessa vore ej omöjligt, men vi ha låtit dem stå kvar som 7-stafviga, då en ändring ej låter sig göra utan för stora våldsamheter mot versen.

Detta gäller isynnerhet om v.v. 638, 1056 och 1363,

där det för denna text egendomliga uttrycket "ki vad mel de son enfant" ingår.

Rim.

Vi öfvergå nu till en undersökning af rimmen och skola då först söka visa, att författaren icke är en anglonormand, något som man lätt skulle kunna förleda sig att tro vid en blick på den med många anglonormandiska drag och skrifningar uppfylda texten, och därefter se till, hvilka upplysningar i afseende på språket rimmen i öfrigt lemna.

De negativa bevisen för att fastlandet varit författarens hemort äro:

1) *ie* och *e* äro aldrig sammanblandade såsom i anglonormandiska texter; se Alexis, sid. 80; Romania, 1872, sid. 72; Computus, sid. 40, 74. V. 584 *enconbrer* är icke något undantag, ty det är en bildning på *-arius*; se Tobler, Vrai Aniel, sid. 32 och Aiol et Mirabel, sid. 426, anm. till v. 135.

2) *ei* är ej sammanblandadt med *e;* se Alexis, sid. 74, 123; Computus, sid. 36, 40.

3) *ei* är ej sammanblandadt med *ai;* se Romania 1883, 193 och Rom. Forsch. I: 209.

4) Vid det stumma *e* är alltid fäst afseende, så att hvarken ett stumt *e* ibland är tillagdt, där det ej skulle visa sig, för att rimma med ett berättigadt *-ee*, ej häller ett berättigadt *-ee* är förenkladt till *e* för att rimma med ett *e;* för sådana anglon. bindningar se Romania, 1872, 72.

Skenbart anglon. är rimmet 1081 *oile rosé: sané*, och någon bindning *ée: é* föreligger ej här, ty *oile* är maskulinum; se Rom. St. III, 177, not. och 181.

5) *i* är attraheradt till tonstafvelsen i ändelsen *-arius:* feire: cuntraire 285; detta står ej i strid med v. 1119, se ofvan sid. 11; ty där är det fråga om ett lånord, som kan läsas med aksenten på *i*.

Om attraktionen ägt rum äfven vid *-orius,* kan af rimmet v. 105 ej afgöras; men antagligt är, att de båda ändelserna följts åt i sin utveckling: se Computus sid. 54, Litteraturblatt 1880, sid. 24 samt Französische Studien V: 2, sid. 77 och 104.

6) Flexionen tyder icke på anglon. inverkan.

a) Substantivets deklination är upprätthållen i sitt gamla skick. Endast ett par undantag förekomma vv. 226, 253 och 796; men de kunna ha framkallats af rimordet. I vv. 289, 347, 401, 599, 617, 711, 807, 967, 1245, 1294, 1327, 1329 kan det se ut, som om ackusativformen trängt upp i nom. och således ett anglon. drag här visade sig; men dels kunna dessa lånord vara fem., såsom *ligurie* 599, 617 och *ceraune* 711, hvilka i den första öfversättningen, se Lap. Fr., sid. 52 och 55, tyckas vara behandlade som fem., och såsom *criselectre* 1329, hvilket är fem., under det att *electre* 1327 är mask., och där således antingen *piere* påverkat deras genus eller ett latinskt neutrum möjligen varit deras etymon eller ock deras fem. *e* dragit dem öfver till den fem. deklinationen; eller också kunna de vara mask., såsom de ibland äro och böra vara, då de utgå från ett latinskt mask., och ändock såsom mots savants assimilerats antingen med 1 fem. dekl. såsom *prophete* eller med 2 dekl. och böjts som *pere* och således, i hvilket fall som hälst, fått en nom. utan *s*. *Or* i v. 81 är riktigt, ty efter *sembler* kan ack. användas, se Aiol, sid. 438 anm. till v. 684.

b) Äfven adjektiven visa den gamla flexionen, såväl i attributiv som predikativ ställning. Adjektivet såsom perdikat öfverensstämmer med det subjekt, till hvilket det hör, och antager *s:* vv. 165, 351, 458, 473, 557, 617 686, 833, 954. Undantag göra: 375, 432, 459, 478, 936, 1055. 1082. Äfven inuti versen träffas en mängd adj., som visa öfverensstämmelse. och dessutom adj., som rimma på hvarandra, och om hvilka man derför ej kan afgöra, om de rättat sig efter sitt subjekt eller ej. V. 820 *feu vermeil: soleil* obl. sg. bevisar ingenting mot adj. öfverens-

stämmelse som attribut; ty *feu vermeil* är här nom. pl., ehuru föregående verb, hvartill det hör, står i sg., se Franz. St. V : 1, sid. 40 och Zeitschrift V, 366.

Som attribut öfverensstämmer det icke med sitt subst. v. 207; men här beror det tydligen på rimmet, liksom i flera af de ofvanämnda.

De positiva bevisen äro:

1) Öfversättaren har återgifvit den latinska textens *Germania* med "*dolce France*" v. 731, se Lap. Fr. sid. 76.

2) I konjugationens imperfekter ändas på *-oie:* regardeit: veeit 230, aleient: reveneient 120.

3) *en: an* v. 224; se Computus sid. 76.

Sedan vi nu fullt bevisat textens kontinentalfranska ursprung, lemna vi en allmän öfversikt af hvad som framgår af rimmen. I Ljudläran skall ett och annat rim bli föremål för en mer detaljerad undersökning.

Rimmen lemna följande upplysningar:

1) *e* af lat *a* libre rimmar alltid med sig sjelft. Om dess öfvergång till *ei*, se Ljudläran sid. 23 ff.

2) *e* af lat. *ĭ* entravé hålles för sig, utom framför *l*, där det rimmar med lat. *e* entravé v. 69. Att *senestre* v. 51 har öppet *e*, är bekant, se Litteraturblatt 1883, sid. 18.

3) *e* entravé har ej blifvit *ie*, senestre: mestre v. 52; jfr dock Tobler, Aniel sid. XXII.

4) *o* är icke diftongeradt till *eu*, hvarken framför *r*, color: entor 769 m. fl., ej häller framför *s*, vos: merveillus 800. Latinska nom. propr. på -or hafva slutet *o*, jor: Castor 666; jfr Settegast, Benoit de Sainte-More, sid. 17.

5) En bindning mellan *o* och *ü* förekommer v. 221: Caveure: desure, se Zeitschrift I, 408, II, 507, Rom. St. III, 167. Latinska nom. propr. på *-us* rimma på *-os* v. 1039, jfr Münchener Brut XXVII.

6) *ŏ* libre tyckes ej diftongera, v. 39 solt: tolt och v. 145 tolt: volt. Jfr Zeitscrift II, 293.

7) *ai* rimmar som slutljud och framför enkel konsonant endast med sig själft; framför konsonantgrupp rimmar det med *ę:* senestre: mestre 52, forest: plest 1125.

8) ę + *i* blir *i*, icke *ei;* petites: eslites 1208, piz: cerviz 214.

9) ǫ + *i* blir *ui*, icke *oi;* nuit: fuit 297.

10) Om *-eil* blir *-oil*, och om *ie* reduceras till *i*, kan af rimmen ej afgöras.

11) *ui* rimmar med *i*, quir: garir v. 465, se Förster, Venus, sid. 50 och Tobler, Aniel, sid. XXIII.

12) ẹ + nasal rimmar med *a* + nasal.

13) *en: an*, ensement: semblant 224.

14) Af Bastraignes: lungtaines v. 193 kan ej afgöras, om muljerad konsonant rimmar på icke-muljerad, då Bastraignes är ett nomen proprium. Rimmet mal: ventrail 1356 bevisar ingenting; jfr Förster, Cliges LXXI, Zeitschrift II, 167, Vising, Étude sur le dialecte anglonormand, sid. 78 och Zeitschrift VIII, 269 not.

15) Af rimmen kan ej afgöras, om *l* vokaliserats före konsonant.

16) *z* (= *ts*) rimmar aldrig med *s*. Rimmet reis: deis v. 68 gör ej undantag, ty *digitus* har ej "fast *t*", och den lösa dentalen är fallen; jfr Zeitschrift VIII sid. 234, 236; Meyer, Lat. Neutr. sid. 168, 170.

17) *s* framför liquida är förstummadt; prime: bonisme 994.

18) Den intervokala dentalen, såväl den tonande som den ursprungligen tonlösa, är fallen vv. 1362, 1282 m. fl.; *t* i *a* (= habet) och således i alla futurer är fallet v. 337 a: ça. Det "lösa *t*" är fallet: cite v. 36, apele v. 37 etc. Det "fasta *t*", som hade att stödja sig på ett sekundärt *i*, står kvar t. ex. dreit: deit v. 162 m. fl.

Ljudlära.

Betonade vokaler.

a libre

1) blir *e;* feve 113, het 609, clers 149, mere 487, orfevre 1353 etc.; men *a* ger ibland *ei*, och detta ostliga drag

visar sig i orden: troveir 873, melleies 227, espeies 228 och planeie 1100.

Hvad är nu detta *ei*, och i hvilka ställningar skall det visa sig i de dialekter, där det förekommer? Litteraturen i frågan är anförd af Feilitzen, Li ver del juise sid. XXXVII, där han äfven undersöker giltigheten af den Lückingska åsikten om vexlingen mellan *e* och *ei*. Allt sedan Neumann utgaf sin Laut- und Flexionslehre och där visade rim mellan mht. *ei* och ostfranskt *ei*, har man allmänt antagit, att detta *ei* är en verklig diftong, och när man sedan behandlat detsamma, har det endast varit i afsikt att klargöra, i hvilka fall det skulle visa sig. Vi våga nu framställa den frågan: är det så alldeles gifvet, att detta *ei* är en värklig diftong?

Antager man, att *ei* är ett öfvergångsstadium i utvecklingen *a* > *e*, se Edström, Fornfranskans e-ljud, sid. 107, eller, hvad som är antagligare, en senare utveckling af *e*, se l. c. sid. 108, så har man i hvilket fall som hälst att göra med ett *ei*, hvars *e* antingen kan ha varit öppet eller slutet. Om det varit öppet, således *ęi*, hvarför har det då aldrig träffats i rim med *ęi* af *ę* + *i*, och det oaktadt dessa bägge *ęi* böra ha funnits vid sidan af hvarandra i samma dialekter? Jfr l. c. sid. 107, 113. Och om det varit ett *ẹi*, hvarför har det då ej följt med *ei* af *ẹ* i dess utveckling till *oi*, då likväl *ei* af *a* måhända var tillräckligt gammalt för att hinna sammanfalla med *ei* af *e*. När man nu om en text vet, att han tillhör en dialekt, där *a* tyckes utveckla sig till *ei*, men ibland påträffar *ei*, ibland *e* under, som det synes, alldeles samma förhållanden, är man däraf berättigad att genast skrifva *ei* på författarens och *e* på kopistens räkning?

Man har iakttagit, att *ei* icke inträder efter ett till samma stafvelse hörande *i*, utan blott *e;* och träffar man ibland former med *-ieir*, äro de väl att anse för blotta skrifningar. Vore nu *ei* diftong, borde detta *iei* utvecklas till *i* eller *ei*, och så mycket lättare till *i*, som hela i-konj. ju kunnat inverka på detsamma. Och till sist, om det

vore diftong, borde man finna spår däraf i de moderna patois; men någon beteckning eller något uttal, som återspeglar en gammal diftong *ei*, tyckes icke finnas; jfr Apfelstedt, Lothringischer Psalter, sid. VIII, IX och Zeitschrift, IX, 480.

Detta synes gifva vid handen, isynnerhet de två sist anförda omständigheterna, att det ostfranska *ei* icke var diftong, utan en senare utveckling af *e* på det sättet, att *e* fick ett efterslag af *i*: *ei betydde således* e^i.

Detta står för öfrigt i öfverensstämmelse med de moderna patois, hvilkas grumlingsljud få sin naturliga förklaring just genom e^i. Däremot blef utvecklingen en annan i ändelsen *-ata*, där *i* för att hindra hiatus öfvergick från ett blott efterslag till en värklig vokal och med *e* bildade diftongen *ei*. Detta *ei* i ändelsen *-eie* af *-ata* däremot fins kvar i de moderna patois, se nyss citerade arbeten. För *ei*:s uppträdande äfven i de nordvestliga dialekterna och dess återgifvande med *eu* se Görlich, Franz. Stud. V: 3 h. sid. 9—12.

Bortsedt från ändelsen *-ata*, har nu detta *ei*, som är en skrifning för e^i, sitt berättigande såväl i utljud som före en och två konsonanter. Före *r* + konsonant har det måhända haft ett förgrumladt ljud, som kunde vara uppkommet ur e^i + ett ur *r* utveckladt vokalljud, och ett *apeirt* är således måhända ett försök att återgifva detta ljud.

Vill man ej antaga, att *ie* varit en fallande diftong, så kunde man i de dialekter, som både ha *ei* af *a* och *-ie* för *-iee* i part., förklara *-ie* i part. såsom en förenkling af *-ieie* > *ie*. En sådan förenkling vore analog med den, som skulle kunna föreligga i *vedere* > *veeir* > *veieir* > *veir;* se Zeitschrift IX, 484.

2) Ändelsen *-alis* uppträder som *-al*, styrkt genom rim 1016. Det ljudlagsenliga *-el* förekommer i v. 897, el: mel, och i detta uttryck "femme ki va mel" är *malum* alltför betonadt för att det skulle kunna heta *mal;* rimmet kan därför anses bevisande.

3) valt 261, chaut 262, va 43, saut 820 och a (= ha-

bet) förklaras genom analogi eller satsfonetik; se Romania 1878, 357, Zeitschrift VIII, 258.

4) *a* föregånget af palatal blir *ie;* se Zeitschrift VI, 372.

Ex.: sungier 44, alaitier 1028 etc.; part. fem. techie för techiee 201.

Iriez 1170 förklaras bättre genom analogi än genom att ansätta ett latinskt *iriatus, jfr v. Hamel, Renclus de Moiliens sid. 468; *cite* i rim med *apele* 36 har regelrätt *e*, icke *ie*. När *citie* förekommer, är det analogi efter ljudlagsenligt *-tie*. För att orden på *-tatem* skola kunna ge *-tie*, fordras, att närmast före *-tatem* skall gå ett palatalljud, framkalladt af *i* + *e* eller en uppmjukad guttural, ensam eller i förening med *n*. *Covoitie* kommer af *cupedietatem; cupiditatem* bör ge *covete* eller *covitie*. Jfr Computus, sid. 72, Zeitschrift I, 411 not., II, 529 not. och Rom. St. I, 604. Rom. 1878, sid. 120.

Ett annat *ie* af *a* träffas också, men detta härrör från den anglon. kopisten: *lieve* 448, som manuskriptet har, men som Pannier har ändrat till *leve;* för detta *ie*, se Edström sid. 104.

5) *a* + *u* ger *ǫ:* ont (= habunt) 17 ,funt (= *facunt) 848; *ot* 57 har öppet *ǫ*; när *t* förstummas och *ǫ* således kommer att stå i utljud, är det möjligt, att det får slutet *ọ*. Ett sådant rim som *orent: honorent*, anfördt af Örtenblad, Étude sur le développement des voyelles labiales etc., Upsala 1885, sid. 72 not., skulle ju kunna förklaras på detta sätt; *o* vore då kommet från sg. ned i pl.; jfr *u* 64 af *aut*, som väl alltid har haft *ǫ;* jfr Lothringer Ps. sid. XXIX; för fantome 145, se Lothringer Ps. XII.

6) *a* framför nasal blir *ai* både i manlig och kvinlig stafvelse, men tecknas ibland på normandiskt sätt med *ei:* main 100, aime 41 etc.; seins 47, luinteine 34 etc. I verbalformer uppträder aldrig detta kopistens *ei;* föregånget af ett palatalt *i* blir *-ain* > *-ien:* ancien 1019 etc.

a entravé

1) *-abilis* och *-aticum* ge alltid *-able* och *-age:* mirable 963, salvages 87 etc.

2) *a* + nasal + konsonant visar sig alltid som *a:* enfant 1266 etc., utom i den betonade formen *vent* (= *vante*) 1267 och de obetonade formerna *encor* 197 och *Engletere* 1202; jfr Auc. et Nicol. sid. 64. Något anglon. *au* förekommer icke.

ę libre

1) diftongeras till *ie:* crient 11, cuvient 53, fiere 707 etc.

2) Till *i* är detta *ie* reduceradt före *r:* pire 69, 84 etc., derire 74, irt 122 etc., requirt 507; före *n:* bin 23, 604, devint 544, 546 etc.; före *l:* mildre 257; i 3 ps. pl. presens ind. sient 1006; jfr Neumann, Lautlehre, sid. 62 och Feilitzen, sid. XXXIII not. Om denna reduktion är att anse såsom tillhörande författaren, kan ej bestämmas, då något bevisande rim ej fins; jfr dock längre fram under Dialekt och Ålder.

3) Till *e* är det af kopisten förenkladt i v. 606 querrent, premere 28 etc.

ę entravé

1) diftongerar ej utom i tierce 29, som är gemensamt för hela franska området; se Zeitschrift I, 410 och Neumann, Lautlehre, sid. 62.

2) *-ellus* uppträder som *-aus:* bauls 147, oisaus 632, där således *e* eller *i* är fallet; jfr Aucassin et Nicolete, sid. 68 och Zeitschrift I, 565.

3) *En* rimmar med *an*, se ofvan sid. 21, mom. 3; *en* + konsonant är i *ortografien* alltid skildt från *an* + kons. utom i de fall, där de från språkets älsta tid varit likstälda.

ẹ libre

1) blir *oi;* det finnes intet rimord med *ọ* + *i* eller

ọ + *i*, hvarmed det kunnat bindas, men poemets ålder och dialekt ger vid handen, att det diftongerats till *oi*.

Ex.: estoient 75, fesoient 76, roi 148 etc.; en massa anglonormandiska skrifningar med *ei* förekomma därjämte: reis 63, teneit 72 etc.

Tvänne andra anglon. skrifningar förekomma också: remetrait: troublerait 1073, för hvilket se Franz. St. IV, h. 4 sid. 28 och Altfranz. Bibl. I: XXVII, och saver 891, aver 1060, poer 1262; för den senare skrifningen, se Litteraturblatt 1882, sid. 17. Tres 598 är latinism, och crest 236 är croist med stigande diftong. Livre 636 är lärd bildning.

För etymon till ençois 1045, se Försters lexikon till Aiol, och Thomas, Romania 1885, 575; om *oi* enligt dem kan förklaras, står dock det assibilerade *t* oförklaradt, jfr Diez, Gram. I[5] 188—189, såvida de ej låta det vara en blandform af *ainz* och *antíus*: jfr för öfrigt Gröber i Zeitschrift X sid. 174.

2) Genom inflytande af en närgränsande palatal blir det *i*: cive 246, plaisir 754 etc., se Horning, Lat. c, sid. 21. För berbiz 935, se l. c. sid. 23.

3) Före nasal blir det *ei*, som rimmar med *ai* af *a* + nasal; peine 2, veine 33 etc., jfr Feilitzen, sid. XLII och Zeitschrift V, 500. Något dialektalt *poine* förekommer icke; för *veine* samt för den samfranska utvecklingen af detta ẹ före nasal till *oi*, t. ex. moins, se Meyer, Lateinisches Neutrum, sid. 125, not. För *venim* 45, se Horning, l. c. sid. 22, not. *Sine* ger *sanz* 645, jfr Brekke, Flexion de Brandan, sid. 36, not.

Det är väl knappast möjligt att bestämma, hvilket uttal föreligger i detta *ein: ain*. Förster vill i Cliges, sid. LXII, att det skall betyda *ain;* hans skäl för detta påstående är, att det annars skulle blifvit *añ*. Men är det säkert, att en öfvergång *eñ* > *añ*, som redan var färdig i Roland, återigen skall inträffa, och är det ej snarare troligt, att nämda ljudlag ej mer värkade, när *ain* och *ein* blefvo lika ljudande? Det är troligare, att ett ljud åt *e*

till hördes i dessa *ein, ain,* ty *ai* borde väl fortsätta sin utveckling, oaktadt nasal följde; jfr för öfrigt v. Hamel, sid. CXIII.

ẹ entravé

1) *ĭllum* ger *ẹl:* seiel 69 i rim med dunzel 70; *ĭllos* ger *iaus:* seials 66, *-eus:* els 1123, cels 1152.

2) *ẹ* + täckt nasal skrifves alltid med *e* utom i langue 985, 1115, men lengue 185. Om *femme* uttalats *fame*, kan ej afgöras, emedan det endast rimmar med *gemme* 316, 928; inuti versen *fame* 789.

3) I *ett* ord blir detta *ẹ* till *a:* aache 1026; se Lothringer Ps. sid. XXI; för *esca*, se Gröber i Archiv für lateinische Lexicographie II, h. 2, 278.

ǫ libre

1) diftongeras icke, såsom det framgår af rimmet solt: tolt 40 och tolt: volt 146. Här kan knappast analogibildningen framkallat den odiftongerade formen, ty först och främst äro väl ändelsebetonade former af *soloir* icke så vanliga, och vidare borde man i så fall fått ett *ọ*. Det ser således ut som om författaren icke diftongerat; men att bestämdt påstå, att så varit förhållandet, är väl vågadt, då blott två rim finnas, som tyckas tyda på icke-diftongering af *ǫ*. jfr ofvan sid. 21 mom. 6. Inuti versen förekommer det dessutom före *v:* trove 7, 86, 198, 259 etc. ovre 42; före *c:* avoc 1083; för detta odiftongerade *o*, jfr Suchier, Auc. et Nicol., sid. 59. Jämte dessa odiftongerade former förekomma äfven diftongerade: voelt 126, troeve 32, estoet 128, oes 316, noef 327, avoec 1081; *ue* är förenkladt till *e:* velt 243 etc. reselt 774, och *ue, oe* till *u*, *o:* puent 1023, poent 791; se Rom. St. III, 185 och Neumann, Lautlehre, sid. 48. De diftongerade formerna kunna tillskrifvas kopisten, ty om också anglon. tenderar att icke diftongera, träffas dock ofta *ǫ* diftongeradt i anglon. texter, se Rom. Forsch. I, 211 och Schumann, Cambridger Psalter, sid. 33. Någon anglon. beteckning *eo* förekommer icke.

Följande äro lärda ord och diftongera icke: escoles 256, se Zeitschrift II. 508, eliotrope 772, rose 404, viole 402; för fors 389, 524 etc. och hors 511 etc., se Neumann, Lautlehre, sid 47.

För orden på *-ŏcus*, feus 520, 596, feu 966, 1000, 1252, 1333, 1335, leus 519, 716, lius 646, liu 559, 581, 707, se Feilitzen, sid. XLIII samt Neumann i Zeitschrift VIII, 386; för lieu, jfr Förster, Aiol, sid. LII.

2) l'un: Topaziun 336, hom: raisun 368 och bons: maisons 557 visa, att *o* ej diftongeras före nasal; därjämte finnas också former med *ue*; för vexlingen mellan *o* och *ue* före nasal se Zeitschrift I, 407, Neumann, Lautlehre 44, Litteraturblatt 1882, sid. 469. Ex.: hom 367, 925 etc., bons 557 etc., huem 84 etc., buen 554; *ue* förenkladt till *e*: hem 789. För formerna boene 996 och boen (= boene) 790 jfr Förster, Cliges, sid. LXV ochLVIII. Bouns 611 behöfver ej vara anglon. skrifning, jfr Computus sid. 36, Neumann l. c. sid. 44 och Auc. et Nicol., sid. 78.

ǫ entravé

1) Framför oral konsonant står *o* kvar: gros 1249, os 1250, grosses 5, force 106 etc.

2) Framför nasal + nasal får det slutet ljud och skrifves än med *o:* home 878, 881 etc., ome 430, omes 606 etc., än på anglon. sätt med *u:* hume 181, 534, ume 428.

3) Framför nasal + annan konsonant på samma sätt: contre 410, reconter 1120; cuntre 242, recunte 353.

För dame 125, 527, dames 790, se Zeitschrift VIII, 256.

ọ libre

1) Af rimmen framgick, att detta *o* ännu ej diftongerat, hvarken framför *r* eller *s*, jfr Förster, Cliges, sid. LVIII. Det skrifves än med *o:* blanchor 406, color 883 etc., preciose 82, merveillos 1040 etc., än med *u* på anglon. sätt: colur 100, plusur 148 etc., fievrus 137 etc.; med *eu:* ambedeus 765, seul 768, eure 814, seus 1184; med *ou* i ou (= ubi) 426 etc. samt i vous 1221.

2) För bindningen caveure: desure 221, se ofvan sid. 21, mom. 5.

3) För dous 248 etc., luve 600, jus 622, oef 844, coevre 604, 607 se Romania 1881 G. Paris' *o fermé* samt Litteraturblatt 1882, sid. 467.

4) För *ore* med sitt *ǫ*, se Romania 1878, sid. 129; men utgår man från ett vgl. **aora*, måste för det sp. *agora* sökas en förklaring. Vore det ej möjligt, att ur *o* utvecklades *w*, som sedan fortsatte sin utveckling till *g*? En i någon mån liknande företeelse förekommer på romanskt område, i moderna vallonskan, se Zeitschrift IX, sid. 489, där *w* tyckes uppträda mellan labiala och *y* mellan palatala vokaler för att hindra hiatus. Jfr för öfrigt Noreen i Archiv for Nordisk Filologi, Christiania 1882, I b. 2 h. sid. 156, not. Den sista förklaringen af *ore* är gifven af Gröber i Archiv f. lat. lex. III, h. 1, 140.

5) Framför nasal skrifves det än med *o:* nons 204, passion 427 etc., än med *u:* num 36, Neiruns 225 etc.

ọ entravé

1) skrifves med *o:* jor 564, desoz 1115 etc.; med *u:* buche 128, 377, juste 253 etc.; med *ou* i bouche 1073, 1113, moult 332. För tur 236, entor 770 etc., se Computus, sid. 43 och Romania 1881, sid. 56; för cuchier 728 se l. c. 61 och för flǫt se Lücking, Mundarten, sid. 164.

2) Framför nasal skrifves *ọ* med *u:* umbre 295, ruunde 309, dunt 338 etc.

Om lat. *ū* och *ī* är ingenting att anmärka.

au

kvarstår i lärda bildningar såsom auctors 556, 969. aut ger alltid *ọ;* jfr ofvan sid. 25, mom. 5.

Betonade vokaler i förening med i-element.

a + i

framför konsonant, som icke är nasal, ger

1) ę framför konsonantgrupp: mestre 52, plest 1126; i slutljud och framför enkel konsonant är det svårt att afgöra, hvilket ljud där förelåg; men på grund af den dialekt, se nedan, till hvilken vi äro böjda att hänföra denna text, och på grund af den i allo regelbundna beteckningen med *ai*, — hvilket är så mycket anmärkningsvärdare, som kopisten varit en anglon. — tro vi, att detta *ai* uttalats med sitt diftongiska ljud.

Det skrifves nämligen öfverallt med *ai* utom i gueres 4, 414, 418, reisun 46, feit 47, fesoient 76, pleisir 126, feiseient 228, feire 285, luneison 428, leirons 575, mes 22, 723, leit 934, veissel 940. Af dessa är blott *leit* ett värkligt undantag; ty *mes* och *gueres* kunna vara obetonade, *feit* och *feire* kunna vara analogi efter de obetonade formerna, i *leirons* och *veissel* är det obetonadt, och i de öfriga är det fråga om ett obetonadt *ai*, uppkommet af *a* + tonande *s,* som kopisten på normandiskt sätt skref med *ei,* se Zeitschrift IX, 91. Har monoftongeringen börjat i obetonad stafvelse? För *ai*:s monoftongering, se Förster, Cliges, sid. LIX, LXVI, Litteraturblatt 1880, sid. 24, Zeitschrift VII, 358 § 3 samt Behrens i Franz. Studien V: 2 sid. 131. För *ai*:s dialektala bibehållande som diftong, se Auc. Nicol. sid 60.

Äfven i obetonade stafvelser visar sig detta *ai:* raisun 252, 368, plaisant 102, plaisir 435, lairuns 204, laissast 411, vaissel 741, faiture 609, naisel 1192, flaire 1318, frairor 1322, Något ex. på *i* för *ai* i ändelsen *-ationem* finnes icke; garaison 852 är "umgekehrte Schreibung".

Förenkladt till *a* är *ai* i: lassa 701, contrara 1374; jfr Auc. Nicol., sid. 63.

För eve 325, 344 etc., se Zeitschrift IX, 144. För gist 447, se Horning, Lat. c., sid. 24.

Är *jeter* att förklara ur *jactare* genom **jieiter* > *jiter*, och har det varit vexling mellan stam- och ändelsebetonade former med *i* i de förra och *e* i de senare? Och äro de it. formerna påverkade af de franska? Jfr Koschwitz, Commentar, sid. 63, Litteraturblatt 1886, sid. 26.

2) *-arius* ger *-ier,* som ofta på anglon. sätt är förenkladt till *e:* enconbrer 584, almenere 433 etc. Den senare bildningen *air* förekommer också: cuntraire 286 etc. För regires 266, se Zeitschrift I, 431 och Romania 1881, 399.

3) Före *l* är det öfverallt skrifvet med *ai:* mailles 95, failles 96 etc.

4) Före nasal skrifves det än med *ai:* mainte 131, compaigne 440 etc., än *ei:* meinte 61, seinz 161 etc.

För *compainie* i rim med *mie* 797, se Zeitschrift I, 407.

Skulle *mainz* kunna förklaras på följande sätt? Om man utgår från det got. *manags* och ansätter en vgl. lat. form **managus*, kommer man till **mangs*, och liksom *longus* ger *loinz*, bör detta **mangs* ge *mainz*; sedan uppfattades *z* såsom härrörande ur *ts,* och i obl. kasus framträdde sedan detta *t* och hade så mycket lättare att göra det, som *tant* och *quant* fans förut med ett ljudlagsenligt *t;* jfr Horning, Lat. c., sid. 18.

ę + i

1) ger *i*, när stafvelsen är betonad: piz 214, pris 570, eslites 1208 etc.; *ei* däremot uppträder i de obetonade stafvelserna: eissil 119 etc. För issi 52, se Reimpredigt XVIII. Hit hör *integer*, som bör ge *entire*, liksom *legere* ger *lire; entier* är anal. efter *-arius*, jfr v. Hamel, Renclus de M., sid. CXVII.

2) *-ęrium* ger *-ier:* mestier 91 etc.

ẹ + i

1) ger *-eil* i suffixet *-ĭculus:* pareilles 38, soleil 819 etc.; suffixet *-īculus* ger *-il:* perilz 104, se Feilitzen, sid. XXV not. 4.

2) *ĭtia* ger *-esse:* grossecce 113, blanchesse 114.

3) Före nasal finnas skrifningar både med *ei* och *ai:* destreint 182, ceinte 60 etc., estaindre 464, estraindre 1290.

4) För quinszime 995, se Horning, Lat. c., sid. 22, not. och Zeitschrift VIII, 261, Litteraturblatt 1885, sid. 240, not.

5) För eissil 119, envie 607 etc. se Förster och Neumann i Zeitschrift III, 497 och VIII, 259 samt Gröber i Zeitschrift VI, 175.

ǫ + i

1) ger *ui:* nuit 44 etc., nuira 818, quir 465; *u* för *ui* i entuche 83, nusent 816 är ett anglon. eller vallonskt drag, se Schumann, Cambridger Ps. sid. 37 och Altenburg, Darstellung der vallonischen Mundart, Eupen 1882, sid. 9. Något *oi* förekommer icke.

2) Före muljeradt *l* är *o* ej diftongeradt: voille 650, 651 etc., vuil 105 etc., se Reimpredigt XVI och Feilitzen, sid. XLVI. Formen *euz* 595 står för *uez*, som går tillbaka på *ueilz*, där *l* förlorat sin muljering och sedan fallit; från *uelz* med vokaliseradt *l* och det *u*, som ingår i diftongen, fattadt som *ü* = *i* kommer man till den moderna formen *yeux;* se Förster, Aiol, sid. LII.

3) För quivre 8, se G. Paris' *o*-artikel i Romania 1881; för puis 15 etc. se Romania 1885, sid. 574; för truis 968, truisse 608, se Rom. Studien III, 181; för oile 463 etc. se v. Hamel, Renclus de Moiliens, sid. CXXIV och Meyer, Lat. Neutrum, sid. 166; för arbruisel 548, se Horning, Lat. c, sid. 5.

4) *-orium* ger *oir:* ivoire 1368, på anglon. sätt alectorie 105 etc. Med detta *-oir* tyckes ett *oir,* som hör till stammen, blifvit förvexladt och af kopisten skrifvet poriums 350

5) Före nasal skrifves än *oi:* loin 628 etc., sardoines 247, celidoine 415, än *ui:* luinteine 34.

ọ + i

1) ger *oi*, som skrifves än *oi:* voiz 1239, roil 832 etc., än *ui:* nuiz 5, ruil 10 etc.

2) För fuit 298, se Rom. Forsch. I, 150; för quidunt 241, se Romania 1874, 330; fluve 57 och fluvies 1036 etc. äro anglon. skrifningar; för detta ord samt för pluie 818, se Gröber i Archiv für lat. Lex. II, 425.

3) Före nasal tecknas det än med *ui:* uindre 245, juinst 910 etc., än med *oi:* oindre 950 etc. Ointures 944 kommer af *ŭnctura*, bildadt på *ŭngere;* på samma sätt *foison* 1059 af *fŭsionem*, bildadt på *fŭndere;* se Romania 1874, 336. För dui 663, se Gröber i Archiv etc. II, 107.

ū + i

ger *ui;* frut 562, partusast 1050 äro anglon. skrifningar.

au + i

ger *ǫi:* joie 76, poi 380 etc.

Bibetonade vokaler.

1) *ĭ > a* i manaces 443, arundele 417 på grund af den labiala klangen i *m* och *r;* jfr sådana ord som affubler, ruban etc.

2) För recunte 691, se Feilitzen, sid. XLVIII; granate 369, men grenete 361, peor 387.

3) *a > o:* ovoec 1081, pour 167. För Aufrike 771, 873, se Franz. Stud. V, h. 2, sid. 80.

4) *o > a:* laustes 816.

5) *ui* förenklas ofta till *u:* plusur 148 etc.

6) Före nasal träffas ofta skrifningar som venqueit 104, estandroit 878 etc.

7) *o* skrifves än *o:* recovrer 534, tocheront 798 etc., än *u:* cuchier 43 etc.; *ou* i troublerait 1074.

8) *ǫ* bibehålles i de flesta fall som *o:* trover 199, 203, 288 etc., voleit 227, color 348; *u* är mycket sällsynt: culur 383, uvra 494, ruver 792; en gång *ou:* ouez 545.

9) För vesine 334, se Romania 1879, sid. 629 och för veissie 867, se Horning, Lat. c., sid. 50 och 136; solonc 1335 är anglon. skrifning, se Computus 45; för deevez 47, jfr Rom. St. IV, 563, 604.

Obetonade vokaler.

Reimes 88 är demi-savant, likasom aneler 938, verite 212; för suspeçon 649, se Horning, l. c., sid. 11.

Konsonanter.

Labialer.

1) Germanskt *w* blir *gu* framför palatala vokaler: gueres 4, 414, guise 70 etc.; med *g* och *gu* före labial vokal: gaires 549, garissent 1356 etc., guarisun 240, 620, *guarist* 324 etc., *vu* för *gu* förekommer i vuivre 83. Labialen faller framför flex. *s:* chaïs 240, gries 901; för nerfs 1372, 1374, se Reimpredigt XXXVIII. Etymologisk skrifning i saphirs 147.

2) Utgående från Neumanns resonnemang i Zeitschrift VIII sid. 382 våga vi framställa följande: intervokalt *b, v, f* näst före betonad vokal faller, om föregående eller efterföljande vokal är velär; *p* faller icke, utan blir *v*, t. ex. *neveu*, *prévôt*, *saveur* etc. Orsaken till deras fall är, att de med sin bilabiala klang utvecklades till *w*, och detta *w* föll sedan i kontakt med en velär vokal. *P* åter kunde ej spårlöst försvinna, ty det hade längre väg att tillryggalägga, så att, när *b* hunnit till *w* och föll, hade *p* endast hunnit till *b*, och när sedan detta *b* fortsatte och hann till *v*, var detta *v* ej längre bilabialt, utan dentolabialt; någon anledning, hvarför det skulle falla, fans således ej mer, och det stod följaktligen sedan kvar som *v*. När således t. ex. *tributum* blir **trewut*, är *nepotem* hunnet till **nebot*, och när det sedan blir **newot*, är den tid förbi, då *v* var bilabialt; det är nu dentolabialt och står kvar, lika väl som t. ex. i *povoir* ett dentolabialt *v* kunde inskjutas.

De ord, som göra undantag, äro att betrakta som mots savants, såsom *prouver*, *labour*, *aveugle*, *abonder* etc. *Aveugle* visar sig som lånord äfven genom sitt *gl*. *Tabanus*, för hvilket se Zeitschrift VIII, 240, skall ge en form med *v* liksom *abante* ger *avant; *tabonem* åter ger *taon*. Rufur 831 är väl att anse som mot savant.

Seu och *receu* äro analogibildningar, det förra närmast från *eu* (= habutum), det senare från andra part. som regelrätt skola ha *-eu*.

Ord, där *p* står kvar, äro lärda: chapuns 107.

Med detta *w*:s fall framför *o* och *u* kan man jämföra de nordiska språken, där det älst hette t. ex. *verða* — *varð* — *urðum* — *orðenn;* men sedan kom genom analogi *v* in äfven i pluralis och part., och man fick formerna *vurðum*, *vorðinn*, ty *v* var ej längre bilabialt; se Noreen, Altisländ. und Altnorv. Gram. sid. 85.

Med detta fall af *w* framför *o* och *u* torde kunna jämföras den omständigheten, att man i franskan träffar *gu* af germanskt *w* framför *a, e, i,* men ej framför *o* eller *u*. Diez har i sitt lexikon blott ett enda exempel härpå, nämligen *gurpir,* som väl är analogi efter *guerpir*. Denna omständighet tyckes bevisa, icke att förbindelsen *wu* eller *wo* på germanskt område var omöjlig; men att, för samfranska områdets vidkommande, förbindelserna *w* + *a, e, i* togos upp och uttalades, och att *w* där förvandlades till *gu,* under det att *w* + *o* eller *u* icke blefvo uttalade, och att *w* således där ej häller kunde förvandlas till *gu*.

Till sist vilja vi draga till jämförelse gutturals fall framför betonadt *o*' och *u*. I *seur* t. ex. blef *c* först till *g* och detta sedan till *w,* innan det föll; Noreen har i Nordiskt Arkiv I, sid. 158, not. gifvit den ljudfysiologiska förklaring på *w* $\gtrless$ *g* och har därmed äfven förklarat *g* > *w*.

Labial i förbindelse med *r* tyckes blifva *v*, och förbindelsen *vr* sedan hålla sig kvar, t. ex. *chèvre*, *lèvre*, *orfèvre* etc.; men i *écrire* och *boire* har *v* fallit, af hvilka *écrire* tyckes analogiserats efter *lire*, jfr Gaston Paris i Elie de Saint Gilles, sid. XXX, och *boire* efter andra verb på *-oir*.

Dentaler.

1) Intervokala dentalen är öfverallt fallen och står endast kvar i lärda ord: diadocode 1294 m. fl.

2) Intervokal lat. dental, som i franskan blifvit utljudande, är fallen öfverallt: cite 36, apele 35, pendu 270 etc.; för seif 90, se Zeitschrift II, 460—461.

3) I *-avit, -ivit* är *t* borta öfverallt: porta 67, veinqui

700; för *-avit* > *-at*, se Zeitschrift IX, 242; fuit är skrifvet fud 56, 226, fu 498.

4) I *a* (= habet) och fut. är *t* fallet; är dock kvar i skrifningen buldrat 341, geterat 342.

5) Den fasta dentalen öfverallt kvar; för deï 147, se ofvan sid. 22, för vad 141 etc., se Zeitschrift IX, 145.

6) Nasal + *d* i lat. förbindelse blir *n* + *t:* grant 21, munt 1021, suvent 233 etc., men grand 763, quand 915.

För paisant 20, se Lücking, Mundarten, sid. 261 och Brekke, Flexion de Brandan, sid. 36.

7) *t*+*s* är öfverallt *z;* för deis 68, se ofvan sid. 22. Ex.: assez 93, alumez 94, passez 108, granz 4 etc. I det inre af versen möta följande ord med *s*: vertus 302, 363, 778, 828, 973, 980, pars 232, 803, vers 545, rais 820, mains 835, puissans 144, grans 1375, essalcies 159, cels 452, 1152, sans 582, pais 173, 343, 1170, ces 37, 445.

För anz 108, se Computus 105; för pris 570, se Horning, Lat. c, sid. 18. I cuz 947 är *z* malplaceradt liksom i apelez 35, citez 36, i hvilka två ord Pannier strukit det oberättigade *z*; jfr Koschwitz, Charlemagne, sid. 63.

Palataler.

1) Enligt Neumannska lagen blir lat. palat. *c* (ce, ci) och *ti* + vokal tonlös spirant initialt, efter konsonant samt intervokalt efter tonen; men blir tonande, om det står intervokalt före tonen.

Initialt tecknas den tonlösa spiranten alltid med *c:* cite 36, ces 37 etc. med undantag af Chypre 30; efter konsonant likaledes: tierce 29, tençun 45, force 106 etc.; intervokalt skrifves *c:* grace 99, vices 185 etc.; *cc:* grossecce 113; *sc:* ivresce 410. Om *s* är tonande eller tonlöst i justise 300, kan ej afgöras; med *ss* skrifves spiranten i diss 130; med *ch* i Oniche 269. För riche 899, se Waltemath, Fränk. Elem. sid. 88.

Den tonande spiranten tecknas med *s:* reisun 46, fesoient 76, vesine 334 etc.; med *z:* dunzel 70, berzil 1061. För duze 192, se Neumann, Lautlehre, sid. 89; Horning,

Lat. c, sid. 21; för sarazinais 64, se Horning, l. c. sid. 11; för acier 24, se l. c. sid. 15.

Depecier 13 är analogi efter de stambetonade formerna och har sin tonlösa spirans därifrån; preciuse 332 är lärd bildning.

2) I stället för *j* anträffas ibland *g:* gette 170, geterat 342, tregetement 42, gregois 591.

3) *j* är fallet i jeün 942.

Gutturaler.

1) *c* framför lat. *a* blir *ch:* char 465, chapuns 107, chaoir 750 etc.; det står kvar som *c* i carbun 59, 294; framför *a*, som blifvit *e*, samt framför *ie* blir det *ch:* marcheant 30, entechement 509, chief 181, chiet 474 etc.

2) Framför *ui* tecknas *c* med *q:* quidunt 241, quivre 8, quir 465.

3) Lat. *qu* betecknas med *qu:* quarte 31, quant 13, 233 etc., qui 430 etc., que 152 etc., quanke 398, que (= quel) 581, quel 106 etc., querre 154 etc.; med *k:* ki 97 etc., ke 683 etc., kis 210, kil 43, kar 6 etc.; med *k':* 681 etc.; med *c':* 606, 785.

4) *g* framför *a* blir *j:* joie 76 etc., men tecknas med *g* i stället för *j* i följande ord: galne 349, 371, 441, galnace 736, gaiet 453.

5) Intervokal guttural faller enligt Darmesteters lag, Romania 1874, sid. 382: seürement 525, laüstes 816, luor 982, 1285, enroer 1260, nueillon 1276. Figures 54 etc. och vigors 1223 äro lärda bildningar liksom jagunces 359; för ruver 792, se Zeitschrift III, 260.

6) Gutturalen faller före flex. *s:* sanz 744; i flancs 1365 är *c* upptaget från obl. kasus.

7) Utljudande *g* har blifvit *c* och står öfverallt kvar: sulunc 46, sanc 96 etc.

Om *h* är att märka, att det är tillagdt i ord, där det ej har något berättigande: habundera 1032, 1072; halegres 757, hyrum 1149.

s

är förstummadt före likvida: bonisme 994, som rimmar med prime, men kvarstår dock i ortografien: masle 936, meslera 865; *s* är assimileradt med *l* i: illes 207, 773, malles 930.

Om det är förstummadt före muta, t. ex. plest 1126, naist 687 etc., chatement 715, kan ej af rimmen afgöras, men texten är väl att förlägga till den tid, då *s* var stumt äfven framför muta; se Litteraturblatt 1885, sid. 241 och Behrens i Franz. Stud. V, h. 2, sid. 183. För den anglon. kopisten var det i alla händelser stumt, ty han har ibland skrifvit detsamma, där det ej var berättigadt; ett sådant malplaceradt *s* förekommer i 3 ps. sg. juinst 910 och i part. escriste 1088 och 1284; jfr Reimpredigt, sid. 68.

Liquidæ.

l

1) är bortfallet efter *a:* as (= a les) 18 etc.; efter *e:* revoet 437, que ke 581, des (= de les) 64 etc.; efter *u:* nus 788.

Ehuru inga bevisande rim finnas, är det dock troligt, på grund af öfversättningens ålder, att *l* redan vokaliserats: chaut 262, aukes 233 etc., vuodra 127 etc., tot 326, pudre 522; se Zeitschrift II, 540 ff.

I skrifningen står det likväl ofta kvar: valt 261, halt 460, voldrez 463, velt 243, 301, 461 etc.

2) $l + j$ blir muljeradt *l*, som tecknas:

a) med *-ill:* vaillent 28, pareilles 38;

b) med *-il:* eissil 306;

c) med *-ll:* vermelle 546;

d) med *-l:* chevreul 694, entalier 18, merveluse 884.

3) Muljeringen upphör framför flex. s: oelz 184 etc.; jfr Zeitschrift II, 540 not. VIII, 269 not.

m

1) har nasaliserats och öfvergått till *n* efter *o:* non

(= nomen) 566, raisun 252, nun 330, 420 etc.; num förekommer v. 36; hyrum 1149, men albun 844 och Occeanun 623, 1209.

2) *m* har blifvit *n* i menbres 164 samt framför flex. s: tens 645 etc. Fums nom. sg. 473 är endast skrifning för funs liksom poriums 350 för poirons och tems 1131 för tens. *m* står kvar i criemdra 1085.

3) Pronomen *on* har formerna: l'en 7, 32 etc.; en 459 etc.; l'uem 86 etc.; huem 160 etc.; hoem 888 samt l'un 335 i rim med Topaziun.

4) Efter *i* står *m* för *n* i venim 45; jfr Koschwitz, Charlemagne, sid. 51.

n.

1) För escarbucles 585, mont 1082, covient 1113, 1128, se Zeitschrift II, 546.

2) *n* har blifvit *m* i embler 515, 1174.

3) *n* har blifvit *l* i erralment 661, se Neumann, Lautlehre, sid. 73 och Zeitschrift II, 546.

4) *n* är fallet i jor, som rimmar med poür 564.

5) *n* + *j* blir muljeradt *n*, som tecknas:

a) med *-ign:* enseigna 52 etc.
b) med *-ni:* Sardonie 279.
c) med *-ngn:* baingnier 1044.

r.

Metates föreligger i pernez 655, i hvilket verbum en dylik metates i imperativus är en specielt normandisk egenhet, se Computus, sid. 97.

Gemination och förenkling.

r

1) är gemineradt på grund af assimilation: verroit 813, verront 1178, purra 44 etc., arriere 872, larrons 1173, orra 1239, orrez 1255 samt pierre 628, 1198, 1361; se Zeitschrift IX, sid. 106. Att piere har enkelt *r*, och att den gamla skrifningen med *rr* ej har någon fonetisk be-

tydelse, framgår af de många rimmen mellan pieres och manieres 85, 192 etc.

2) *r* kvarstår gemineradt i: querre 154, 455, 486, 628, 922, där det alla gånger rimmar med terre; curra 721.

3) Enkelt *r* är gemineradt: dirrai 905, 1129; dirruns 483, dirrons 1339; querrent 606; se Link, Philippe Mousket, sid. 28.

4) *rr* är skrifvet enkelt, vare sig det är ursprungligt eller uppkommet genom assimilation: quere 1151, tere 1152, curant 344, cura 581, vera 1176, veroit 768, 932, derire 74, arire 776, leres 515, 525.

För serra 1170, se Zeitschrift III, 151, IV, 557, Romania 1880 sid. 174.

s

är skrifvet enkelt i asez 1248 och naisel 1192.

m

är gemineradt i comment 892 och comme 1042, 1182; gemme 315 etc.

mn

är alltid skrifvet *m:* numez 71 etc., fame 789, utom i femme 316 etc.; ome är öfverallt skrifvet med enkelt *m*, 428 etc.

n

är gemineradt i tiennent 430.

t

är skrifvet enkelt i metent 15, mete 519, 846, metreit 343 etc., gete 1369, geterat 342, combatent 704, grate 603, dete 1110, gute 313 etc.;

men gemineradt: mettra 782.

f

är gemineradt i griffun 208.

c

är gemineradt i Occeanun 623, 1209.

Formlära [1]).

Substantivet.

1) Nominativus af 1:sta deklinationen, se Aucassin et Nicolete, sid. 78, saknar *s:* mestre 52 i rim med senestre.

2) Nominativus af 2:dra deklinationen har *s*, styrkt genom rim, li reis 67 nom. sg.: deis obl. pl.

Inuti versen finnas former utan *s* i nom. sg., men de äro alla att sätta på den anglon. kopistens räkning: fer 33, soleil 219 etc.

Ett undantag förekommer le blanc nom. sg. 253; alldeles omöjligt vore det väl likväl icke att sätta blanz: sanz; visserligen är det mycket vanligt att sätta ack. efter cume, men absolut regel är det ej; jfr Meister, Flexion im Oxforder Psalter, sid. 92.

3) 3:dje deklinationen: hom saknar *s* i nom, sg. 367 i rim med raisun obl. sg.; obl. formen i nominativus har empereur 226 i rim med mireur obl. sg.

auctors nom. sg. 969: colors obl. pl. 970.

För aimant 29, se Zeitschrift VI, sid. 440.

Den feminina 2:dra deklinationen saknar öfverallt *s* i nom. sg. utom i v. 1228 luurs nom. sg. i rim med colors obl. pl. 1227.

Illes 207, 773 (= insula) och perle 1183 äro mask.

Tenebror 593 har utbytt -arum mot -orum och blifvit nom.

Att särskilt märka äro lärda bildningar med aksenten på den lat. ändelsen -um: occeanun 623, 1209, hyrum 1149, albun 844, jfr Zeitschrift VI, sid. 443 samt Litteraturblatt 1883, sid. 15.

---

[1]) I *Formläran* upptaga vi blott en och annan form, som kan vara upplysande för texten, och afse ingalunda någon fullständig uppräkning af nominal- eller verbalformer; jfr dessutom för *Deklinationen* ofvan sid. 20.

Anmärkning I. Det latinska *civitas* ger i fornfranskan tvänne former, den ena *cite* v. 36 och den andra *cit*. Huru skall denna senare form förklaras?

Diez säger, Gram. II^5, 48: "auch einige von *as, atis* haben beweglichen Accent", so *cit*, *cité* (civitas) etc.

Gaston Paris påpekar i Alexis, sid. 113, not, hurusom *civitas* skulle ha gett antingen *cites* eller möjligen *ciz*, och tillägger, att *cit* icke är någon nominativ, och att man aldrig har träffat ordet annat än i oblik kasus.

Förster uppvisar detsamma i Aiol, sid. 436, anm. till v. 610, nämligen att *cit* eller *chit* märkvärdigt nog aldrig påträffas i nominativus.

Neumann frågar, Litteraturblatt 1883, sid. 16, om detta *cit* ej skulle kunna förhålla sig till *cité*, som sieur: seigneur, sire: sendre och förklaras på samma sätt.

I Zeitschrift VIII, sid. 257, sammanställer han än en gång *cit: cité* med sire: sieur.

Neumann är således den enda, som egentligen gifvit någon förklaring; och denna förklaring grundar sig på satsfonetik.

För att satsfonetiken skulle kunna tillämpas på detta ord, fordras, att det skulle komma att bli obetonadt, d. v. s. stå näst framför namnet på en stad. Nu står en stads namn oftast i oblik kasus, och vi finge således förbindelsen cité + stadens namn. Det betonade *é* i cité skulle således förlora tonen och falla. Huru Neumann emellertid tänker sig saken, har han ej närmare utredt eller förklarat.

Vi tro, att detta *cit* ej kan sammanställas med *sire*, som oftast står före sitt nomen proprium oeh blir obetonadt, då däremot *cit* ej sällan står efter sitt nomen proprium och är betonadt, t. ex.: Aiol v. 610 *torne de Pampelune, le riche chit;* v. 126: *voist Aiols a Orliens la cit garnie;* i v. 1633 står det visserligen före, men ej näst före stadens namn: *se i'aloie, biaus sire, a la chit, a Orliens* m. fl.

Vi föreslå härmed en annan förklaring för detta *cit*

och tro, att det helt enkelt blifvit sammanblandadt med ett annat ord, nämligen *$s\breve{e}dem$*, som regelbundet gifvit *siet*; för det korta $\breve{e}$ i *sedem*, se Rom. St, I, sid. 604. Såsom stöd för detta antagande kunna anföras tvänne verser ur Chanson de Roland: *e vient ad Ais, a l'meillur sied de France* 3706 och *menez serez tut dreit ad Ais le siet* 478.

Cit skulle således ha sin enstafviga form från detta *siet* och sitt *i* från *cité,* hvilket senare måhända kunde låta sig göra desto lättare, ifall blandformen uppstod, medan ännu *siet* var aksentueradt *síet.*

Anmärkning II. Gaston Paris påpekar i Alexis sid. 101, not, hurusom *filius* ger *filz* äfven i oblik kasus; sid. 105 och 106 anmärker han, att *danz* (= dominus) också har *z*, och återställer i régime formerna utan *z*. Han förklarar detta *z* i oblik kasus såsom en beteckning för det muljerade *l*.

Mall, Computus, sid. 105, säger, att *filz* slutit sig till de ord, hvilkas stam slutar på *s*.

Horning anmärker om detta *filz*, Rom. St. IV, sid. 636, att *filius* gifvit *filz*, och att *filium* gifvit *fily; sedan utvecklades ett *d* efter l, fil^{d}y; så blef *y* till *s* och sist *ds* till *z*, och man fick *filz* äfven i régime.

Dessa förklaringar kunna gälla för *filz,* men då äfven *danz* intager samma undantagsställning i afseende på detta *z*, skola vi försöka ställa dem bägge två i samma belysning.

Det är mycket sannolikt, att dessa bägge ord på grund af sin betydelse ofta skulle uppträda i vokativus. Som vokativus användes oftast nominativus, se Rom. St. III, sid. 500, och vokativformen blef således en form med flex. s. Genom detta ständiga upprepande af vokativus och genom ett oupphörligt användande af formen med flex. s, kom det flex. s, det är i dessa bägge fall *z*, äfven in i oblik kasus och blef till sist ansedt såsom hörande till stammen.

Vi vilja nu med dessa *filz* och *danz* jämföra en alldeles precis analog företeelse i de nordiska språken.

Noreen har i en afhandling *Om behandlingen af lång vokal i förbindelse med följande lång konsonant i de östnordiska språken*, intagen i Upsala Universitets Årsskrift 1880, påpekat det förhållandet, att orden *sven* och *hell* göra undantag från den regel, han sid. 2 uppställt. Hvad nu *sven* närmast beträffar, borde det isl. *sveinn* ge *svēn*, liksom *steinn* ger *stēn*; men *sveinn* användes så ofta i vokativus (= nominativus), att den formen segrade öfverallt. Nu står vokalen i nom. i sluten stafvelse och skall därför, enligt Noreens lag, förkortas; och därmed är det öppna uttalet af *e* i *sven* förklaradt. I ordet *steinn* åter skall vokalen, enligt samma lag, vara *lång* i dat. sg. och hela pluralis, *kort* i de öfriga kasus; det *långa e* förekom således i nära dubbelt så många former som det *korta* öppna, och genom analogi kom detta långa slutna *e* in i hela paradigmet.

Vi ha således å ena sidan *sven* med kort öppet *e* mot *sten* med långt slutet å den andra.

Liksom nu *sven* har sin ofta förekommande ställning i vok. att tacka för sitt nuvarande öppna uttal, så har *filz* sitt *z* på grund af samma användning i vok. *Sven* och *filz* voro bägge nom. appel.; och liksom *sven* har blifvit ett nomen proprium, har äfven *filz* åtminstone i England blifvit ett personnamn, *Fitz*.

Adjektivet.

De adjektiv, som utgått från lat. 3:dje dekl., hafva icke antagit de yngre formerna på *e*. Härifrån fins det blott ett adjektivum, som gör undantag i attributiv ställning, nämligen verte 1089, jfr v. 1014 vert color; verte 190 kan äfven läsas vert och behöfver således ej vara undantag; verte förekommer redan i Roland. I predikativ ställning är *e*-formen vanligare, jfr Alexis, sid. 115, men

träffas i vår text blott i verte 956 och leele 672. På *-oise*, *-ente* fins intet exempel.

Part. på *ant*, som mycket tidigt antaga *e*, se Computus, sid. 106, hafva häller icke något *e:* veillant 508: dormant gerund.; vaillant 637 i rim med enfant; reflamboiant 589: de feu ardant; semblant 694: asquant nom. pl.; curant 344: l'un veiant.

Pronomina.

Bland pronominalformerna anmärka vi endast följande:

1) *joe* 320, 354 etc.; endast denna form förekommer. Denna form fins äfven i Cambridger Ps., se Fichte, sid. 87.

2) Om 3:dje personens feminina form i v. 1269 är *il*, är svårt att afgöra; jfr ofvan sid. 12. Det är dock sannolikt, att detta *il* är mask. och ej *il* i stället för *ele;* i Lapidaire de Berne, se Pannier, l. c., sid. 143 v. 1140, är *melocete* mask.

För *il* (= *ele*), se Litteraturblatt 1881, sid. 62.

3) Dat. mask. af 3:dje personen i obetonad form heter en gång *lui* v. 532; denna form är i allmänhet mycket sällsyntare än *li,* se Raynaud, Dial. Pic., sid. 107.

4) Den betonade *mask.* formen af 3:dje pers. pron. uppträder i följande verser som *li:* 97, 466, 1169; i v. 473 kan det ej afgöras, om *li* är mask. eller fem., då det kan syfta antingen på *gaiet* eller på *piere.* Jfr Altfranz. Bibl. I, sid. XXIX.

5) 3:dje personens fem. regimform heter *le* 846; i v. 14 kan man möjligen antaga *la* för *le*, eftersom det i v. 13 och v. 15 står *la;* men *le* v. 14 kan också syfta på *l'aimant.*

6) I v. 1035, *kar il en sont de dous maniers*, tyckes föreligga en konstruktion, analog med den tyska: "*es sind deren*" etc.

7) Pron. poss. obetonad form, för 3:dje person mask. heter en gång *sis* 1002, jfr Fichte, Cambridger Ps., sid. 90; *sis* är en normandisk form.

8) Régime af pron. demonstrativum *cil* heter en gång *cil* 474; jfr Altfranz. Bibl. I, sid. XXXIX.

9) Fem. pluralis af *cist* heter än *ces,* hvilket är det vanliga under hela medeltiden, än *cestes.* I denna text är *cestes* det vanligaste och förekommer 17, 86, 89, 103, 117, 191, 265, 275, 288, 328, 597, 729, 1004, 1007, 1036, 1203 och *icestes* 215 mot *ces* 37, 424, 488, *cez* 61; i vv. 127, 302, af hvilka den senare kan jämföras med 824, och 445 skulle *ces* kunna vara skrifvet i stället för *ses,* i hvilket fall vi således endast finge 4 *ces* (= cestes). Jfr för öfrigt Förster, Venus, sid. 52.

10) Pron. dem. neutrum heter utom *ce ceo* 831 samt ofta *çoe* 16, 27 etc.

11) *autri* 502 för *autrui* är en norm. form, jfr Rolfs, Rom. Forsch. I, Adgarlegende sid. 228.

12) Bestämd art. heter i nom. utom *la* äfven *li* i vv. 437, 731, 733, 995 och 1026.

Verbet.

Af verbalformerna anteckna vi endast följande:

1) 1 ps. sg. pr. ind. af 1 konj. har icke *e:* comant 187; i parol 1058 kan det ej afgöras.

2) 1 ps. sg. pr. ind. i de öfriga konj. ha icke något *s:* doi 491: soi, croi 636: soi och di 991: miedi.

3) 1 ps. pl. ändas öfverallt på *-ons* utom i v. 58 avun i rim med nun; jfr Zeitschrift IV, sid. 419.

4) 2 ps. pl. fut. skrifves en gång med *-oiz,* nämligen vv. 657, 658.

5) 3 ps. pl. har en gång den lat. ändelsen: quidunt 241.

6) Imp. *sachoiz,* en blandform mellan indikativus och konjunktivus, förekommer v. 692.

7) Som rent part. är *delivre* begagnadt v. 84 i rim med vuivre; dessutom ini versen 482, 1366; se Romania 1879, sid. 448.

8) I afseende på "apophonie romane" anmärka vi, att fut. af *venir* och *tenir* icke ha analogiformerna med *ie;* dock reviendra 472.

9) Den oftast i pik. dial. uppträdande formen *ara* förekommer v. 862, se Feilitzen LIX.

Dialekt och ålder.

Vi öfvergå nu till att försöka bestämma den dialekt, på hvilken vår text är skrifven. Då den föreligger i endast ett manuskript, och dessutom rimmen lemna mycket ringa upplysning, vilja vi genast anmärka, att vi afstå från hvarje försök att exakt bestämma författarens hemort och endast söka visa, åt hvilket håll vi ha att förlägga vår öfversättning.

Först skola vi då påpeka de drag, som visserligen i allmänhet äro dialektala, men på hvilka vi icke kunna bygga för bestämmandet af denna textens dialekt.

1) De få ex. på *ei* (= *a*), se ofvan sid. 23, och hvilka skulle tyda på Picardie eller på hela östra området, se Auc. Nicol. sid. 68, våga vi icke tillskrifva originalet; ty *ei* i *troveir* 873 kan vara "umgekehrte Schreibung" af kopisten, och *-eie* (= *-ata*) kan äfven vara anglon.; se Franz. Stud. V, h. 2, sid. 82, 83.

2) Öfvergången af *ie* > *e*, se ofvan sid. 26, är anglon. och bevisar ingenting för denna texten; jfr Auc. Nicol. sid. 59.

3) Bindningen ü : o, se ofvan sid. 21, talar icke afgjordt för någon dialekt; jfr Litteraturblatt 1884, sid. 70.

För en ostlig-nordostlig dialekt tala följande drag:

1) Det korta *ŏ*, som möjligen icke diftongerats, se ofvan sid. 21. Jfr Auc. Nicol. sid. 59.

2) Är konstruktionen "il en sont", se ofvan sid. 46, att tillskrifva tyskt inflytande, och tyder det på en ostlig dialekt?

3) *ę* + *i* > *i* och *ǫ* + *i* > *ui*, se ofvan sid. 22, tala icke mot en ostlig dialekt; se Litteraturblatt 1884, sid. 70.

För Picardie talar:

1) *g* i stället för *j*, se ofvan sid. 38; jfr Auc. Nicol. sid. 58.

2) Den genomgående skrifningen *ai*, icke *ei* eller *e*, se ofvan sid. 31; jfr Auc. Nicol. sid. 60.

3) Det mest talande skälet för Picardie är inklinationen *del* (= *de la*), se ofvan sid. 12.

Såsom bevis i andra hand för picardiskan är därjämte fem. art. *li* och pron. *le* (= *la*); se ofvan sid. 46, 47.

För textens förläggande till det östra Picardie åt vallonska gränsen till tala följande omständigheter:

1) *ie* > *i*, såväl före vokal som konsonant, kan ej bevisas hafva tillhört originalet, se ofvan sid. 26; men de många skrifningarna med *i* i stället för *ie*, särskilt före konsonanten *r*, tala i någon mån för Picardie, specielt östra Picardie, och bidraga till att stödja vår åsikt om Picardie såsom författarens hemort; jfr Auc. Nicol. sid. 65.

2) Förenklingen *ui* > *u* kan vara kopistens, men äfven författarens, och skulle den i senare fallet tala för vallonska området, se ofvan sid. 33.

Om vi således anse Picardie såsom originalets hemort, måste vi likväl förlägga vår text till den vallonska gränsen, mindre på grund af de två senast anförda omständigheterna, än på följande tvänne:

1) *z*, som icke rimmar på *s*, se ofvan sid. 22, och

2) *an*: *en*, se ofvan sid. 22.

Här föreligger, hvad Haase kallar "entschiedene Vermischung", se Haase: *a* und *e* vor gedecktem *n*, sid. 7; men äfven om sådana bindningar undantagsvis äfven förekomma i pikardiskan, se l. c. sid. 43 ff., är det bättre att förklara denna bindning genom inflytelse från lothringiskan eller champagnerdialekten, hvilken kunnat influera på vår text, om den förlägges till pikardiskt-vallonska gränsen.

För öfrigt är att märka, att de ord, som enligt Reimpredigt, sid. 69, vackla och än bindas med *en*, än *an*, i vår text i rimmen alltid följa sina lat. etyma: *escient* 195, 260, 340, 605, 1266 och *talent* 394, 789, 1031, 1054, 1116, 1179.

Åt vallonska hållet pekar också det egendomliga uteslutandet af det stumma *e*, se ofvan sid. 9; jfr Zeitschrift IV, 419.

Återstår nu frågan, *när* vår öfversättning blifvit verkstäld.

1) Elision af *e* i *-at*, se ofvan sid. 10, hänvisar oss till 1200-talet eller möjligen till slutet af 1100-talet.

2) Inljudande *e* framför vokal med bibehållet stafvelsevärde, se ofvan sid. 8, kan väl i allmänhet icke anses som kriterium på en hög ålder, men för en text, som är pikardisk eller som åtminstone har pikardisk färgning, är denna icke-elision af *e* ett ålderdomligt drag.

3) *Mestre* utan *s*, se ofvan sid. 42, kan icke anses som bevis på ålderdomlighet.

4) De fem. subst. af lat. 3:dje dekl. sakna öfverallt *s*, utom i ett fall, se ofvan sid. 42; detta visar snarare till 1200- än till 1100-talet.

Den älsta tidpunkt, till hvilken vi kunna förlägga vår text, är slutet af 1100-talet. Härför skulle också inkl. *kis* (ki les) tala, se ofvan sid. 12, om man får tro Gengnagel, Die Kürzung der Pronomina hinter vokalischem Auslaut im Altfranzösischen, Halle 1882, sid. 31.

Ålderdomliga och *arkaistiska* drag visar denna text i följande:

1) Artikeln *li* är aldrig eliderad med undantag af en gång, se ofvan sid. 10.

2) *Coe* är ibland icke votar eideradt, se ofvan sid. 10.

3) Adj., som utgått från lat. dekl. af 1 eller 2 ändelser, ha i fem. aldrig *e;* endast tvänne undantag förekomma, se ofvan sid. 45, 46.

4) Part. hafva lika litet som adj. analogiserats efter 1 dekl.; härifrån fins det icke något undantag, se ofvan sid. 46.

5) Fut. ha i allmänhet icke några analogiformer efter de stambetonade formerna, se ofvan sid. 47.

Med afseende på dessa arkaistiska drag är vår text således i hög grad ålderdomlig, se Computus, sid. 33 och 107 samt Reimpredigt, sid. XXXV ff.

Ett kriterium för bestämmande af tiden, när den anglon. kopisten lefvat, lemnar den omständigheten, att något *au* + täckt nasal icke förekommer.

Behrens, se Franz. Stud. V, h. 2, sid. 77, har först i början af 1200-talet funnit *au* i denna ställning i genuint engelska ord, och samtidigt med *au* i engelskan visar sig denna företeelse i anglon., l. c. sid. 79. Kopisten tyckes alltså ha lefvat vid öfvergångstiden från 1100-talet till 1200-talet, således ungefär samtidigt med öfversättningens författare.

Tillägg.

Under tryckningen af detta arbete har kommit till min kännedom en afhandling af R. Besser, intagen i Zeitschrift för neufranzösische Sprache und Litteratur ed. Behrens och Koerting VIII: 5 sid. 185, med titel: *Über Remy Belleau's Steingedicht Les Amours et Nouueaux Eschanges Des Pierres Precieuses, Vertus Et Proprietez D'Icelles,* nebst einem einleitenden Überblick über die Entwickelung des an die Edelsteine geknüpften Aberglaubens, till hvilken jag på detta ställe hänvisar såsom komplettering af Panniers redogörelse för Lapidärernas bibliografi och historia.

UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK
16000 001951134